

Оріон

Олександра САВЧЕНКО

Українська мова
та
ЧИТАННЯ

Частина 2

2
КЛАС

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 28. 03. 2019 № 407)*

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко

Умовні позначення:

Зверни увагу.

Читаємо правильно.

Відповідаємо вдумливо.

Досліджуємо текст.

Працюємо в парі.

Працюємо разом, обговорюємо, міркуємо.

Роз'єднай слова і прочитай.

Фантазуємо і творимо.

Граємо сценку, виставу.

Вибираю правильну відповідь.

Дізнаюся значення слів.

Здобуваю інформацію з різних джерел.

ЛЮБІ ДІВЧАТКА І ХЛОПЧИКИ!

У вас новий підручник — з **читання**.

Ця книжка особлива. Вона допоможе кожному з вас стати вправним читачем. Без цього вміння не може обійтися жодна людина.

Познайомтеся з підручником!

- ◆ Розгляньте уважно обкладинку. Що на ній написано, зображено?
- ◆ Із чого починається книжка?
- ◆ Погортайте сторінки підручника. Що привернуло вашу увагу?
- ◆ Чим закінчується книжка?

Дослухаючись до порад учителів, співпрацюючи одне з одним, навчайтеся:

- ◆ читати правильно, швидко, виразно;
- ◆ розуміти думки й почуття тих, про кого читаєте;
- ◆ висловлювати своє ставлення до прослуханого, прочитаного, побаченого;
- ◆ змінювати відоме і створювати нове.

ДО ШКОЛИ, ДО КНИГИ, ДО ДРУЗІВ ДУША ПОРИВАЄТЬСЯ ЗНОВ!

Прошуміло, пролетіло тепле літечко. Знову веселий дзвінок зібрав велику шкільну родину. На вас чекають учителі, друзі, нові книжки й цікаві справи.

- ◆ Чи змінився ваш рідний клас, адже ви тепер другокласники?
- ◆ Розкажіть одне одному, що цікавого побачили, почули влітку.
- ◆ Які книжки прочитали? Чого навчилися?

Валентин Бичко

ЛІТО, ДО ПОБАЧЕННЯ!

Літо, до побачення!
І за все спасибі —
за поля квітучії,
ліс зеленокрилий!

На твоєму сонечку,
на твоєму хлібі
скільки сил набрались ми,
як поздоровіли...

Літо, до побачення!
Побували всюди ми,
скільки див небачених
стріли ми навколо...

Ми цієї радості
зроду не забудемо!
Літо, до побачення!
Здрастуй, рідна школо!

- За що діти вдячні літу?
- З яким почуттям вони його згадують?
- З яким почуттям школярі вітають рідну школу?
- Поміркуйте, що означає виділений вислів.

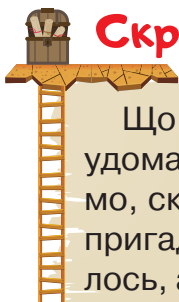
Створюємо усний журнал

Цікаво створити **усний журнал** про події, зустрічі, пригоди, які відбувалися з вами влітку. Щоб усі встигли розповісти, оберіть для розповіді найцікавіше.

Підказки

- уперше я побував/побувала ... ;
- мені найбільше запам'яталось ... ;
- улітку я навчився/навчилася ... ;
- я допомагав/допомагала ... ;
- тепер у мене нові друзі ... ;
- я захопився/захопилася книжкою ... ;
- мене дуже здивувало

Скринька очікувань

Що кожен з вас очікує від уроків читання? Напишіть удома свої побажання. На наступному уроці ми їх обговоримо, складемо у скриньку. Цікаво буде перед Новим роком пригадати свої очікування, визначити, що з них справдилось, а що — ні.

Будьте вдумливими читачами!

- Передбачай зміст твору за заголовком, малюнками.
- Визначай його тему і настрої.
- Знаходь незрозумілі слова, став запитання.
- Читаючи, звертай увагу на наголос і розділові знаки.

Вчися працювати з підручником

- * Зверни увагу: завдання, подані до текстів, мають умовні позначення. Прочитай на с. 2, що вони означають.
- * Які з них тобі незрозумілі? Запитай про це вчителя.
- * Які умовні позначення є на сторінках цієї теми?

Микола Сингаївський

ДО ШКОЛИ

Так сонячно-ясно довкола,
і тануть хмаринки вгорі.

**До школи,
до школи,
до школи**

сьогодні ідуть школярі.

Врожаями ниви достигли,
багрєць променіє з дібров.

**До книги,
до книги,
до книги**

душа поривається знов.

Дозріли калинові гронця,
над ними ясніє блакить.

**До сонця,
до сонця,
до сонця,**

як спів, наша мрія летить.

Відко́ли, скажіть нам, відколи
цей вересень з нами рідня?

**До школи,
до школи,
до школи**

ведуть нас дороги щодня.

- З яким настроєм ти прийшов/прийшла до школи?
- Який настрій передано у вірші?
- Поміркуйте, чому у вірші повторюються слова *школа*, *книга*, *сонце*. Як вони пов'язані між собою?
- Прочитай вірш піднесено, радісно.

Словничок настроїв і почуттів

Щоб точніше висловити свої почуття, звертайтеся до **Словничка настроїв і почуттів**, що вміщений наприкінці підручника.

НАШ КЛАС

Друже, наш просторий клас,
привітай сьогодні нас!

Ми з тобою знов зустрілись,
бо канікули скінчілись.

Буде в класі, як раніше:
сміх і гáлас*, а не тиша.

Проживем навчальний рік
ми так са́мо, як торік!

(Перéклад із кримськотатарської Ольги Тимохіної)

- Як діти звертаються до свого класу?
- Які вислови засвідчують, що вони скучили за школою?
- А що ви б хотіли розповісти про свій клас?

Гáлас — сильний шум.

Вчися працювати з підручником

- * Знайди **зміст** на с. 139–143 підручника. У ньому вказано назви всіх творів у тому порядку, як вони розміщені в книжці.
- * Зміст розподілено на частини — **рóзділи**. Їх назви виділено великими синіми літерами.
- * Скільки у книжці розділів? Прочитай уголос їхні назви.
- * Назві розділ, який почали вивчати.
- * Яким твором він розпочинається, а яким — завершується?

ПРИСЛІВ'Я

Хто багато читає, той багато знає.

Марія Хоросніцька

ДОБРА ПОРАДА

Добре вчитись — це не значить,
що не можна грати в м'ячик,
що ховатись слід від мами
із цікавими казками.

**Все встигає той зробити,
хто уміє час цінити.**

Тетяна Цідзіна

* * *

Очі, вуха маю,
пізнаю і вчуь.
Не кажу: «Не знаю»,
а кажу: «Навчусь».
Думаю і дію,
і за все берусь.
**Не кажу: «Не вмію»,
а кажу: «Навчусь!»**

Поміркуйте разом над смислом виділених речень.

Розкажіть, кому вдається самостійно керувати своїм часом.

Лідія Повх

В ІДАЛЬНІ

Автор

[Оля, Ната і Маринка
стали в чергу і стоять.

Дівчатка

[— Скільки коштує ватрушка? —
поспитали разів п'ять.

Автор

[Продавець уже втомилась:
булку цим, тим пиріжки...
На хвилиночку спинилась
і сказала залюбки:

Продавець

— Ви, дівчатка, першоклашки?
Вам читати, мабуть, важко.
Другокласник Гліб — відмінник,
прочитай дівчаткам цінник!

Автор

Гліб про цінник пояснив,
Гліб ватрушки всім купив!
І їдять смачні ватрушки
Оля, Ната, Гліб, Марушка.

Дівчатка

— А дзвінок? Ой, дзвінок
вже скликає на урок!

- Прочитайте вірш. Хто дійові особи вірша? Де вони зустрілися?
- Як Гліб допоміг дівчаткам? Прочитайте.
- Чи не траплявся з вами подібний випадок?

Розіграйте сценку за прочитаним. Скільки має бути ролей? Розподіліть їх. Підготуйтеся виразно, з різним настроєм прочитати слова кожної дійової особи. Може, вам допоможе **театральний словничок**?

З уроків української мови ви знаєте, що текст має зачин, основну частину і кінцівку. Вчіться розрізняти ці частини у прочитаних текстах.

Скривілася, скаржиться, дерев'яної, хитрощі.

Василь Сухомлинський

Заголовок

**ЯК НАТАЛКА В ЛИСИЦІ
ХИТРИНКУ КУПИЛА**

Поміркуй: чи можна купити хитринку?

Зачин

Прийшла Лисиця на базар, принесла повний кошик якогось товару, прикритого білим рушничком. Це було взимку. Стала Лисиця в ряд, підняла пухнастий комір, поставила кошик на стіл, відкрила — і побачили люди: у кошику хитринки.

Ішла повз базар учениця Наталка. Побачила — Лисиця хитринки продає. Підійшла і вибрала собі хитринку: маленька дерев'яна дівчинка притулила руку до голови, скривилася й жалібно пищить: «Ой, голова болить».

Купила Наталка хитринку, принесла додому. Треба готувати уроки, та не хочеться.

— У мене голова болить, — скаржиться Наталка мамі, — не робитиму уроків.

— Добре, полеж, Наталочко.

Прилягла дівчинка на ліжко й одразу ж забула про головний біль, говорить мамі: «Мамо, я піду покатаюсь на ковзанах». «Та в тебе голова ж болить», — здивувалася мама.

Наталка почервоніла від сорому. «Віднесу на базар хитринку, віддам Лисиці, не потрібні мені її хитрощі», — подумала вона.

Пішла на базар. Полізла рукою до кишені, а маленької дерев'яної дівчинки немає.

«Де ж вона поділася?» — думає Наталка. Так і не могла зрозуміти дівчинка, куди поділася хитринка.

Основна частина

Кінцівка

Розповіла про все мамі. Мама й каже:
— **Злякалась тебе хитринка. Не люблять хитрощі совісті.**

— А де ж моя совість? У чому вона?

— **У тому, що тобі стало соромно.**

- Хто дійові особи казки? Прочитай, який товар продавала Лисиця.
- Як ти розумієш ужите тут слово *хитринка*?
- Чому Наталка вирішила повернути хитринку?
- Які думки виклає у тебе казка? Від чого застерігає ця пригода?

Попрацюйте разом. Перечитайте виділені слова. Як ви їх зрозуміли? Чи можна їх вважати головною думкою твору?

Розгляньте малюнки-пазли. Розкажіть за ними твір: як розпочиналася казка?

Що було потім? Чим вона закінчилася?

ПРИСЛІВ'Я

З добрим дружись, а лихого — стережись.

МЕДІАВІКОНЦЕ: ЧИТАЮ, СЛУХАЮ, БАЧУ

👍 Щодня ти дізнаєшся багато нового, спостерігаючи довкілля, навчаючись, спілкуючись із ровесниками й дорослими... Звідки до тебе надходять нові відомості, знання? Від кого ти чуєш нову інформацію? Поміркуймо разом.

?

— Запитую в учительки.

— Розповідає тато.

— На нашій вулиці багато реклами.

— Читаю книжку.

?

— Дивлюся телевизор.

Чи погоджуєшся ти з цими відповідями?
Чим можеш їх доповнити?

Інформація — відомості, знання, які здобуємо під час навчання, спілкування, спостереження.

Медіа — засоби, які зберігають і поширюють різну інформацію.

👍 Розгляньте різні засоби передачі інформації. Які ще ви знаєте? Розкажіть.

👍 Обговоріть у групах і завершіть разом павутинку «Медіа».

ЗАЙЧИК І ВОВЧИК

Юрій Ярмиш

Про що може йти мова в цій казці?

Якось вибіг Зайчик на галявинку, а там — Вовчик. На пеньку перед ним комп'ютер. Сидить і кнопки натискає.

— Що ти робиш, Вовчику? — запитав Зайчик.

— Вирахóвую, — відповів той, — де вас, зайців, у лісі найбільше. Ти ж знаєш, як ми з татом і вся наша родина вас любимо...

Зні́тився* Зайчик, але, набравшись хоробрості, попро- сив:

— Дай і я спробую.

— Що? — спідлоба зі́ркнув на Зайчика Вовчик.

— Ві́рахувати!

— Спробуй. Тільки недовго!

Зайчик натис на кнопки, подивився на екран і зібрався бігти далі.

— І що ти ві́рахував, Зайчику? — поцікавився Вовчик.

Зайчик весело приска́лив око*.

— Довідався, де в нашому лісі найменше вовків. Спасибі. Бувай!

— Бувай! — спантелі́чено* промовив Вовчик.

Зні́тився — тут: розгубився.

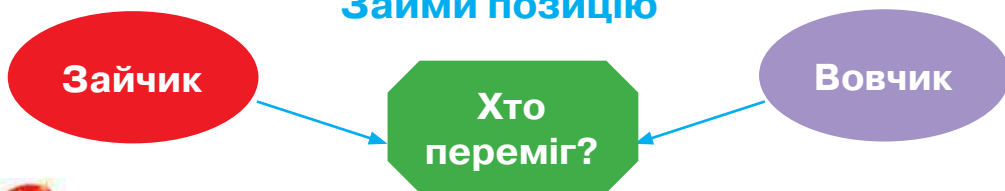
Приска́лив око — примружив.

Спантелі́чено — розгублено.

- Прочитай казку. Чи справдилися твої очікування щодо її змісту? Яку інформацію шукав Вовчик? А Зайчик?
- Чому почуття персонажів змінювались?
- Добери з тексту вислови, які підтверджують твою думку.

Займи позицію

Чи не виникла в тебе інша назва казки?

Ти вже знаєш, що природа постійно змінюється. Пригадай з уроків «Я досліджую світ» і своїх спостережень прикмети ранньої осені. Чим вона відрізняється від літа?

Письменники словами, а художники фарбами створюють **свій образ** осені.

А вона дуже різна: золота, барвиста, похмура, тиха, дощова... Деревя, листя, вітер, дощ, птахи — усе виглядає і звучить по-різному. Як це побачити й почути?

◆ Послухайте вірш.

Милування природою

Максим Рильський

Ми збирали з сином на землі каштани,
ми дивились довго, як хмаринка тане,
як **хмаринка тане**, як синіє синь,
як колише вітер **струни павутинь**.

Ми збирали з сином жолуді дубові,
і про день майбутній я казав синкові,
і пливли багряні* хмари в вишині,
і співала осінь весняні пісні.

Багряні — густо-червоні.

- Де були батько із сином?
- Що вони побачили одного осіннього дня? Чим вони милувалися? Які почули пісні?
- Які почуття, настрої передає поет у вірші?
- Прочитайте вірш напівголосно, замріяно.

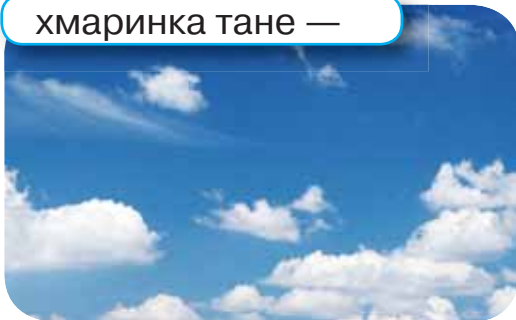
Досліджуйте!

- * Не тільки дивіться, а й придивляйтеся!
- * Помічайте не лише яскраве, велике, а й малопомітне.
- * Не тільки слухайте, а й прислухайтеся.
- * Намагайтеся цікаво розповісти про побачене.

Поміркуймо. Уявімо, що означають вислови:

хмаринка тане —

струни павутинь —

Розгляньте картину.

 Сергій Шишкó.
Осінь. Голосієво

- Що на ній зображено? Яка це пора року? Яких кольорів найбільше? Якого кольору небо?
- Який настрій створює картина?

Порівняння-образ

Дмитро Павличко

* * *

Небеса прозорі,
 мов глибінь ріки.
 Падають, як зорі,
 з явора листки.
 А над полем нитка
 дзвонить, як струна.
 Зажурилась квітка —
 чує сніг вона.

- Прочитай вірш. Чи сподобався він тобі?
- Ранню чи пізню осінь змальовує поет?
- Які порівняння передають красу осіннього дня?
- Вивчи вірш напам'ять.

Веселе слово

✦ Послухай вірш.

Грицько Бойко

ХВАСТУНЕЦЬ

Перша
строфа

Хлопчик Толя — молодець,
 тільки трішки хвастунець.
 Якимсь ми пішли на став.
 Він мені таке сказав:

Друга
строфа

— Слово честі, не хвалюся,
 я ні-чо-го не боюся!.. —
 Враз на слові цім з дороги —
 Толі ящірка під ноги.

Третя
строфа

З переляку, у тривозі
 наш хвалько мерщій навтік.
 Та спіткнувся на дорозі
 й **прикусив собі язик.**

- Підготуйся прочитати вірш уголос.
- Як Толя говорив про себе спочатку? Яким він виявився насправді? Добери до кожної строфи вірша відповідну інтонацію.
- У яких випадках говорять **прикуси язика**? Поясни.

Григорій Фалькович

ЧЕСНИЙ КІТ

Запитали у кота про його шкільні літа.
Чесний кіт сказав нам прямо —
так його привчила мама:
«В світі й так чимало див —
я по школах не ходив,
сам собі навчився спати,
їсти, пити і гуляти».

ДРІЗД І ГОЛУБ

Українська народна казка

Якось голуб став просити дрозда, щоб той навчив його гніздо мостити. Погóдився дрізд. Та тільки поклав кілька гілочок, як голуб сів на них і вуркóче: «Знаю, знаю...». Розгнівався дрізд та й каже:

— Коли знаєш, то навіщо просиш?

І полетів собі геть. А голуб зовсім не вмів гніздо мостити. Ото скільки дрізд йому допоміг, таке гніздо в нього й лишилося назавжди.

- Назви дійових осіб казки.
- Чому голуб не навчився мостити гніздо?
- Читаючи казку, передай голосом нетерплячість, поспішність голуба та гнів дрозда.

Поміркуйте над змістом прислів'я «Добре того вчити, хто хоче все знати». Чи може це прислів'я бути заголовком до казки?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ◆ Що означають умовні позначення?
- ◆ Які теми розкривають твори розділу?
- ◆ Що означають слова *медіа, інформація*?

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Який настрій передано у вірші «Літо, до побачення!»?
- ◆ У чому смисл поради «*Усе встигає той зробити, хто уміє час цінити*»?
- ◆ Чому Наталка вирішила повернути хитринку?
- ◆ Звідки ти можеш здобути інформацію?

Вмію...

- ◆ Знайти у змісті підручника потрібний твір.
- ◆ Розказати напам'ять вірш «Небеса прозорі».
- ◆ Розрізнити слова автора та дійових осіб.
- ◆ Визначити в тексті зачин, основну частину й кінцівку.
- ◆ Продовжити міркування за зразком:

небеса прозорі — небо високе, чисте, синє;
листки, як зорі — ... ;
зажурилась квітка —

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Мені сподобалось, як описано ...
- ◆ Я поділяю/не поділяю думку про те, ...
- ◆ Я хочу більше дізнатися про ...
- ◆ Я хочу розповісти друзям, рідним про ...

ЧИТАЄМО І ПІЗНАЄМО ТАЄМНИЦІ РІДНОЇ МОВИ

Українська мова дуже давня. Вона належить до найбільш багатих і милозвучних мов світу.

Мова оточує нас із раннього дитинства. Тут ти послухаєш і прочитаєш перлінки української народної творчості — **колисківі, лічілки, мирілки, заклічки, загадки, скоромівки, прислів'я**. Вони відображають життя нашого народу, ставлення українців до людей, праці, природи, рідного краю.

Будьте вдумливими читачами!

- Вслухайся у звучання слів, речень.
- Міркуй над їхнім значенням.
- Збагачай своє мовлення «перлінками» усної народної творчості.
- Визначай, з якою метою і де їх краще використовувати.

Олександр Підсуха

* * *

Ой, яка чудова українська мова!
Де береться все це, звідкіля і як?

Колісківі пісеньки або колісанки — перлінки української мови. Тихесенький наспів, пестливі слова заспокоюють, присипляють дитинку. У цих пісеньках мамина ласка, любов, світ добра та краси.

Вчимося слухати і розуміти текст

Оксана Кротюк

ХОДИТЬ СОН

Ми, українці, — співучий народ. І пісень склали ой як багато! Особливо лагідні й гарні поміж них колисківі. Співаючи колисанку, матуся не тільки присипляє — вона бажає своєму дитяткові щонайкращого. Та й сам уже мамин голос має цілющу силу.

В давнину колискову пісню вважали оберéгом. Тому в ній часто співають про кота. Адже, за народними віруваннями, кіт захищає людину від злої сили, бере її неспокій та тривоги.

Добре, коли дитині співають. Тоді вона легко засинає, солодко спить — а отже, росте здоровою і радісною. Певно ж, коли ти був манюнім, тобі теж співали колисанок... Якщо маєш молóдших братика чи сестричку, спробуй поспівати їм.

- Для кого матуся співає колискову-колисанку?
- З якою метою?
- Чому в колисанках часто співають про кота?

* * *

Котику сіренький,
котику біленький,
котку волохатий,
не ходи по хаті.
Не ходи по хаті,

не буди дитяти,
дитя буде спати,
котик воркотати.
Ой на котка воркотá,
на дитину дрімота...

* * *

Ходить котик по горі,
носить сон у рукаві.
Усім дітям продає,
а Марійці так дає.

* * *

Ой люлі, ой люлі,
налетіли гулі.
Сіли на вороб'ях
в червоних чоб'отях.

Сіли та й радéнькі,
що спить мій маленький,
що спить і не чує,
де гуля ночує.

- Які пестливі слова вжито в колискових?
- Прочитайте колискові наспівно, лагідно.
- Розпитайте, які колисанки знають у вашій родині.
- Вивчіть одну-дві колискові напам'ять і розкажіть або проспівайте їх у класі, в родині.

Розгляньте картину та її частини.

 Вікторія Ковальчук.
Колискова

- Кого зображено в центрі картини? Як матуся присипляє дитинку? Який птах у неї за спіною? Яка квіточка в руках? З яким почуттям співає матуся? Чи здогадались ви, чому тут зображено літери А-а-а-а?
- Кого ще намалювала художниця?

- ◆ Послухайте українську колискову, що її в мультфільмі «**Коліскові світу: українська**» виконує співачка **Ніна Матвієнко**. Які почуття, настрої викликає її спів? Подивіться мультфільм. Чи сподобався він вам?

<https://bit.ly/2VBcP9z>

- ◆ Кадр із мультфільму «Коліскові світу: українська»

ДИТЯЧІ ЗАКЛІЧКИ

Поміркуйте, що означає слово **заклічка**. Як воно утворилося? Назвіть слова, близькі до нього за значенням.

- З яким настроєм промовляють заклички?
- До кого діти можуть звертатися із закличками?

* * *

Іди, іди, дощику,
зварю тобі борщику
в зеленому горщику,
поставлю на дубочку
у зеленому садочку.
Вітер ізнявся,
дуб захитався.
Горщик розбився,
а дощик полився —
цебром*, цебром, дійницею*
над нашою пашніцею!

Цебрó — велика дерев'яна посудина.
Дійніця — посуд, у який доять молоко.

Іди, іди, дощику,
зварю тобі борщику!...
Мені каша, тобі борщ,
щоб ішов густенький дощ!

* * *

Вийди, вийди, сонечко,
на дідове полечко,
на бабине зіллячко,
на наше подвір'ячко,
на весняні квітоньки,
на маленькі дітоньки,
там вони граються,
тебе дожидаються.

- Прочитай заклички весело, наспівно. З більшою силою голосу прочитай виділені рядки.
- Вивчи одну закличку напам'ять.

Досліджуйте! Дізнайтеся, які заклички знають ваші рідні, друзі. Розкажіть їх у класі.

ЛІЧИЛКИ

Поміркуйте, що означає слово **лічилка**. Назвіть слова, близькі до нього за значенням.

- Коли промовляють лічилки?
- Які лічилки ви знаєте?

✦ Прочитай лічилки. Читаючи лічилки, вимовляй слова спочатку повільно, потім швидко. Чи знаєш ти, як їх завершити?

* * *

Раз, два, три, чотири,
козі дзвоника вчепили,
коза бігає, кричить,
просить дзвоник

* * *

Їхав лис через ліс,
поламав п'ять коліс,
треба стать погадати,
скільки йому грошей

* * *

— Де стоїш?
— На ка́мені.
— Що п'єш?
— Квас.
— Ану, злови

* * *

Покотило, покотило,
по дорозі волочило.
Сонце, місяць і зірки
на кілочку вийдеш ... !

МИРИ́ЛКИ

Поміркуйте, що означає слово **мирилка**. Які слова близькі до нього за значенням?

- Чи знаєте ви мирилки?
- З якою метою їх промовляють?

* * *

Через тин вишня похилилася,
дві подруженьки посварилися!
Тобі яблучко, мені грушечка,
не сварімося, моя душечко.
Тобі яблучко, мені зёрнятко,
не сварімося, моє сёрденько.

* * *

Мир — миром, пироги з сиром,
варенички в маслі,
ми дружечки красні, поцілуймося!

- Як найкраще промовляти мирилки, щоб тебе почули й повірили тобі?

ЗАГАДКИ

Поміркуйте разом, що означає слово **загадка**.

Загадка розповідає про предмет чи явище, але не називає їх.

У загадці є слова-підказки для відгадки.

Загадка спонукає побачити суттєві ознаки предмета, явища, істоти.

- ✦ Прочитай загадки. Які слова допомогли тобі знайти відгадки?

* * *

Прилетіли гості, сіли на помості.
Без сокири, без лопати, поробили собі хати.

* * *

Вірно людям я служу,
їм дерева стережу,
дзьоб міцний і гострий маю,
шкідників ним добуваю.

* * *

Маю гребінь, та не можу ним чесатися.

* * *

Колючий клубочок прибіг у садочок.

Робота в парі. Загадайте одне одному загадки. Найцікавішу запропонуйте відгадати іншій парі.

Дмитро Білоус

ЗАГАДКИ ПРО РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ

* * *

Злита з хвостиком ця крапка,
невеличка, власне, лапка.
Робить паузу, всім знайома.
Як вона зветься? ...

* * *

Що за знак — стрункий, мов спис,
він над крапкою завис,
спонука до по́клику.
Хто ж бо він? ...

СКОРОМÓВКИ

Скоромóвки — жартівливі вислови, створені зі складних для швидкої вимóви слів.

Поміркуйте. Чому скоромовки називають ще **швидко-мóвками** та **чистомóвками**? Як утворилися ці слова?

Навчися читати скоромовки:

- * з'ясуй значення незрозумілих слів;
- * спочатку читай повільно, чітко вимовляючи звуки й слова;
- * потім читай швидше, ще швидше, але чітко й правильно.

✦ Прочитай скоромовки на цій і наступній сторінках.

* * *

Ходить квочка коло кілочка,
водить діточок коло квіточок.

* * *

Біг додому
лісом лис,
шелестів
за лисом ліс.

* * *

Хитру сороку
спіймати морóка,
а на сорок сорóк —
сорок морóк.

Грицько Бойко

ВАРЕНИКИ

У кухаря Валерика
розварились вареники.
Розварились вареники...
Вареніці у Валерика!

- Який звук у кожній скоромовці трапляється найчастіше? Вимовляй його чітко.
- Вивчи напам'ять одну зі скоромовок.

В'ЯЗКА НАРОДНИХ ПРИСЛІВ'ІВ

Прислів'я — це короткі влучні вислови почального характеру. Їх складав народ протягом століть. Це ніби правила життя, у яких одне люди схвалюють, інше — засуджують.

- Бджола мала, а й та працює.
- Зробив діло — гуляй сміло.
- Маленька праця краща за велике безділля.
- Без верби та калини немає України.
- Добре діло роби сміло.
- Гостре словечко коле сердечко.
- Від теплого слова і лід розмерзає.
- На словах медок, а в думках — льодок.

Поміркуйте разом, що передає зміст кожного прислів'я.

- У яких прислів'ях заохочується працелюбність?
- Пригадайте прислів'я, які передають ставлення народу до нещирих вчинків.
- Чи не траплялася з тобою якась пригода, про яку можна розповісти одним із наведених прислів'їв?
- Вивчи три прислів'я напам'ять.

КІТ І ПЕС

Українська народна казка

Було це чи не було, а зустрілися якось кіт і пес.

Пес цілий день гасав лúками, допомагав пастухові чередú пáсти, а ввечері гарно вечеряв, що там давав йому хазяїн, і міцно засинав.

От кіт і питає пса:

— Скажи-но мені, як це так: життя твоє таке клóпитне, а їси ти всмак і спиш добре. Тим часом я живу в теплі, без турбот, а проте не маю ні спокійного сну, ні смакú до їжі.

Пес і каже котові:

— Попрацюй, побігай, а тоді вже обідай. **Поробиш усю роботу, то й поспиш в охоту.**

- Прочитай казку. Чим був незадоволений кіт?
- Що йому порадив пес?
- Яке речення є прислів'ям? Ти погоджуєшся з ним?

Працюємо разом. Розіграйте за змістом казки **сценку**. З якою інтонацією прочитаєте слова kota, а з якою — пса?

Чи подобаються вам мультфільми про тварин? Подивіться мультфільм **«Про всіх на світі»**. Розкажіть, про що він. Хто його дійові особи?

<https://bit.ly/30hdAn1>

Кадр із мультфільму
«Про всіх на світі»

Абзац — частина тексту від одного відступу до іншого, речення якої зв'язані за змістом.

Досліджуємо текст

Лелéчиха, лелеченята, незмігливо, штовхати, розіб'ються, відірвавшися, клекотати, витанцьовують, кружеляючи.

Василь Чухліб

ЧИ ДАЛÉКО ДО ОСЕНІ?

Лелека живе на старóму в'язі. З лелéчихою і лелеченятами. Прибігають до в'яза Тарасик, Гриць, і Миколка, й Тетянка. Витанцьовують під в'язом і гукають:

— Лелеко, лелеко, до осені далéко?

Лелека, задерши дзьобату голову, незмігливо* дивиться на дітей. А потім починає клекотати. Про що він клекоче? Спробуй розбери. Лелека і лелéчиха враз знімаються і летять на лугі, до Десни. Лелеченята топчуться в гнізді, перебирають цибátими ногами, але злетіти не наважуються.

— Лелеко, лелеко, до осені далеко? — знову прибігають до в'яза діти.

Лелека й лелечиха заклопотані. Їм ніколи відповідати. Вони щось говорять до своїх лелеченят, а потім беруться штовхати їх на край гнізда.

— Ой, вони ж розіб'ються! — злякано шепоче Тетянка.

— У них же крила є! — заспокоює її Тарасик.

Лелечата, неохочевідірвавшисявідгнізда, злинають унебо.

Плавно летять над садом, над горóдами, туди, де голубіє річка. А за ними — старі лелеки. Діти полегшено зітхають і весело галасують.

Ідуть дні за днями. **На зеленому човні пропливає літо.**

— Лелеко, лелеко, до осені далеко? — виспівують під в'язом Тарасик, Гриць, і Миколка, й Тетянка.

Тиша. У гнізді порожньо. З в'яза зривається жовтий листочок і, кружеляючи в повітрі, поволі опускається на землю.

Незмійливо — не зводячи очей.

- Чи сподобалося вам оповідання?
- Де було гніздо лелек? Чим були заклопотані старі лелеки?
- Хто спостерігав за лелеками?
- Про що хотіли дізнатися діти? Знайди абзац, де передано хвилювання дітей за долю лелеченят.
- Який абзац є зачином, який — кінцівкою?

Поміркуйте разом. Як ви зрозуміли виділене речення? Швидко чи повільно пливе човен?

- Чи знайшли ви відповідь на запитання, що є в заголовку?
- Розгляньте малюнок. Який епізод оповідання зображено?

ЗАГАДКА-ДОБАВЛЯНКА

Дивний ключ у небо лине,
не залізний, а пташиний.
Цим ключем в осінній млі
відлітають

Придумайте речення, де слово *ключ* має різні значення.

МЕДІАВІКОНЦЕ: КНИЖКА

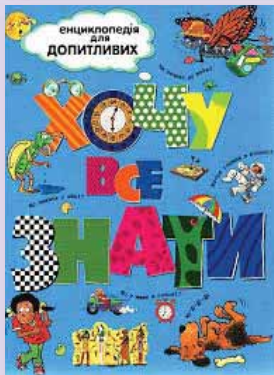

Олександр Пархоменко

Мов краплин у Дніпрі,
мов зірбок угорі,
мов листви на гіллі —
стільки книг на землі.

Є великі й малі,
є легкі і важкі.
В стелажах, на столі
наші друзі книжки.

 Розгляньте виставку книжок.

Чи є серед них книжки, які вам відомі?
Які з них мають авторів?

ЯК ПОБУДОВАНА КНИЖКА?

 Будьте дослідниками! Візьміть до рук книжку. Роздивіться уважно її обкладинку, погортайте сторінки. Із чого складається книжка?

Обкладинка

Фóрзац — з'єднує обкладинку з першою сторінкою.

Зміст — це путівник книжкою, містить назви творів і сторінки, на яких вони розміщені.

Текст — основна частина книжки. Це казки, оповідання, вірші ...

Ілюстрації — малюнки, фотографії, схеми, таблиці... Вони доповнюють текст, допомагають його краще зрозуміти ...

 Придумай **рекламу** своєї улюбленої книжки.

Назва моєї книжки ...

Її автор ...

У книжці розповідається про ...

Мені сподобалася ця книжка тому, ...

Я раджу всім її прочитати.

Надія Мовчан-Карпусь

ВАСИЛІНКА

У родині я найменша,
йм'єнням Васи́лінка,
татко мій з ді́дів болгарин,
мати — украї́нка.
Я болгарською охоче
вдома розмовляю.
Я бабусі коломийки
весело співаю.
«Я люблю! Аз те обі́чам!» —
про таке розмова.
Бо велика в нас пошана
до рідного слова.

У школі з навчанням
болгарською мовою
на Одещині

Аз те обі́чам — «я люблю» болгарською мовою.

Варвара Гринько

СІЮ ДИТИНІ

Сію дитині в се́рденько ласку.
Сійся-родися, ніжне **«будь ласка»**,
вдячне **«спасибі»**, **«вибач»** тремтліве.
Слово у серці, як зе́рнятко в ниві.

«Доброго ранку!», **«Світлої днини!»** —
щедро даруй ти людям, дитино!
Мова барвиста, мова багата,
рідна і тепла, як ба́тьківська хата.

- Сподобався тобі вірш? До чого закликає поетеса?
- Із чим порівнюється наша мова?
- Як ти зрозумів/зрозуміла це порівняння?

Уживай у своїх звертаннях до рідних тільки ласкаві слова!

*Татусю, матусю, мамусю, не́не, матінко, бабусю,
бабусенько, дідусю, дідуню, братику, сестричко.*

В українській мові є слова і вислови, які вживаються у прямому і переносному значеннях.

Про що може йти мова в казці?

Зірка Мензатюк

ЗОЛОТЕ СЕРЦЕ

Жив собі цар Золотодар і мав він трьох дочок. Покликав їх до себе і дав кожній по три золоті монети:

— Купіть собі, що бажаєте.

Зраділи царівни! Мерщій побігли в місто. Найстарша царівна купила чудові персні і натягла собі на пальці. Середульша царівна купила чудові коштовні сукні, ткани, вишиті золотом. А найменша царівна не знала, що вибрати. Іде містом, роздивляється, аж назустріч — заплакана жінка.

— Чого ви, тітонько, плачете? — спитала царівна.

— Як же мені не плакати, коли моя хата згоріла?

— То візьміть ці дві монети. За них нову збудуєте.

Пішла царівна далі, бачить — малі діти плачуть.

— Чого ви, дітоньки, плачете?

— Як же нам не плакати, коли мама захворіла?

— Нате вам монету, купіть ліки, мама й одужає.

Тоді зустріла ббсу сиріточку, сумну-пресумну. Вже не мала що їй дати, то ласкаво пригорнула, погладила по голівці — сиріточка й засміялася. Вернулася царівна до палацу, нічого не купивши. А цареві цікаво, що його дочки придбали. Послав слуг подивитися.

— У найстаршої царівни — золоті персні, — сказали цареві слуги.

— В середульшої царівни — золоті плаття.

— А в найменшої царівни — золоте серце!

• Чи справдились ваші очікування щодо змісту казки?

У яких реченнях слово **золотий** має пряме значення?

А в якому — переносне? Придумайте речення, у яких слово

золотий має різні значення.

МОВНІ ЦІКАВІНКИ

Василь Плахотников

ПІД ПАРКАНОМ

Під парканом бачать **діти** Каже Гриць: «Хай в нас **живе**.
цуценятко ледь **живе**. Я зроблю для нього **бúду**
Що робити з ним? Де **діти**? й доглядати його **бúду**».

- **Поміркуй!** Чим схожі й чим різняться виділені слова?

Прочитай. У кожному з цих слів «сховалось» інше. Знайди їх.

Смородина, відвага, вітрина, місто, столиця, листок, Нестор, стовп.

Ігор Січовик

* * *

Кістку пес в зубах **тримав**,
а в запасі ще **три мав**.

- **Порівняй.** Чим схожі й чим різняться виділені слова?
- Спробуй придумати подібні пари слів.

* * *

Тетяна Корольова

Рано-вранці в центрі міста
та́кса зупиня таксиста.
Зупинила і пита:
— Та́кса* у таксі яка?
Підвезіть мене як таксу,
в бúду за найменшу таксу.
Я за це вам вдячна буду
і довіку не забуду.

Та́кса — тут: ціна проїзду; та́кса — порода собак.

- Знайди пари слів, які пишуться однаково, а означають різне. Поясни значення слів у кожній парі.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

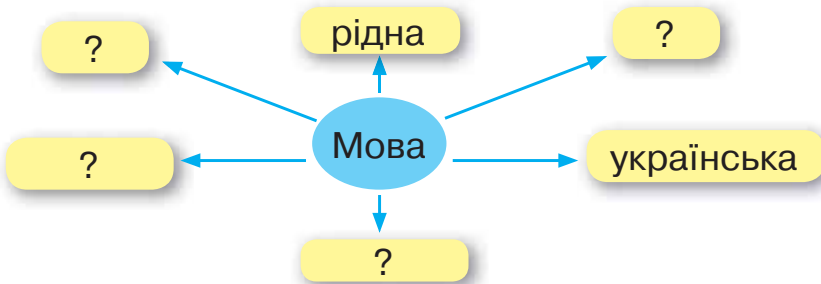
- ◆ Назву розділу ...
- ◆ Назви творів, які прочитали: колискові, заклички, ...
- ◆ Слова з прямим і переносним значенням.

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Кому і з яким почуттям співають колискові? Чому в них багато пестливих, ласкавих слів?
- ◆ Чому в українській мові про одне поняття можна сказати різними словами? *Наприклад, ...*
- ◆ Коли говорять заклички, лічилки? Наведу приклад.
- ◆ З якою метою народ складав прислів'я?

Вмію...

- ◆ Розказати напам'ять вивчені колискову, закличку, скоромовку, прислів'я (*на вибір*).
- ◆ Доповнити тематичну павутинку про мову.

- ◆ Скласти частини прислів'їв.

Від теплого слова

той багато знає.

Маленька праця краща

і лід розмерзає.

Хто багато читає,

за велике безділля.

- ◆ Порівняти слова, які звучать однаково, а означають різне.

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Мені сподобалось, як красиво і ніжно написано про ...
- ◆ Хочу краще володіти українською мовою, тому ...
- ◆ Мене зацікавило, що ...

В КОЖНІЙ КАЗЦІ Є УРОК, МОВ У КВІТОЧЦІ МЕДОК

Народні казки відомі з давніх-давен. Їх складала й передавали «з вуст в уста» наші предки, тому в народних казках немає автора. Це спільне надбання народу.

Найдавніші — **казки про тварин**. За словами та вчинками їхніх героїв можна розпізнати людські якості, а також зрозуміти, як потрібно поводитися в житті. Тому й говорить прислів'я — *«Казки маленькі, а розуму в них багато»*. Тут ти прочитаєш українські народні казки та казки інших народів Європи.

Будьте вдумливими читачами!

- Визначай тему і дійових осіб твору.
- Знаходь причину і наслідки подій.
- Які ознаки казковості є в кожному творі?
- Що в казках схвалюється, а що — засуджується?

Тетяна Майданович

ПРИМÓВКА ДО КАЗКИ

В кожній казці є урок,
мов у квіточці медок.
І дівчатка, і хлоп'ята,
як веселі бджоленята,
погадаймо — політаймо,
в казці меду пошукаймо.

- ✦ Знайди у змісті цей розділ. Прочитай назви казок. З яких вони країн?

Читаючи, звертай увагу на **на́голоси**. Неправильний наголос може змінити значення слова.

Вчимося слухати і розуміти текст

ВОВК ТА СОБАКА

Українська народна казка

Зустрілись вовк та собака. Собака питає:

— Чим ти, брате, живеш?

— Коли голодую, — відповідає вовк, — а коли що натраплю, м'яса десь дістану.

Собака:

— Так ти м'ясо їси? А худий який!..

— А чого ти такий гладкий? Як ти сам живеш?

— Я в хазяїна двір стережу, то хазяїн мене добре годує. Може, й ти погóдишся піти госпóду стерегти, він і тебе годуватиме.

Вовк погодився, пішов. Ідуть та розмовляють. Вовк глянув на собаку та питає:

— А чого в тебе шерсть на шиї потерта?

А собака каже:

— Мені хазяїн ланцюг надіває на день, а на ніч скидає.

Злякався вовк:

— Прощавай, собако! Краще я голодуватиму, ніж ланцюг на шиї носитиму!

• Між ким відбувся діалог?

• Послухай відповіді на запитання (або вибери з відповідей, записаних на дошці). Поясни свій вибір.

Чому вовк відмовився йти до хазяїна?

А Не хотів носити важкого ланцюга.

Б Міг прогодуватися сам.

В Свобода йому дорожча за їжу.

ПРИСЛІВ'Я

Вовка як не годуй, а він усе в ліс дивиться.

МЕДІАВІКОНЦЕ: мандрівка до бібліотеки

Бібліотека — книгозбірня, книгосховище.

<https://bit.ly/2JI93Lg>

- 👍 Переглянь віртуальну екскурсію Національною бібліотекою України для дітей. Що тебе зацікавило найбільше?
- 👍 Яку бібліотеку ти відвідуєш? Що там найцікавіше для тебе? З ким тобі подобається спілкуватися?

Кого ти бачиш у читальному залі?
Які позначки є на кожній полиці?
Про що ти любиш читати? Чи вмієш ти вибирати книжки?

ЯК МОЖНА ВИБРАТИ ПОТРІБНУ КНИГУ?

Юлій Ваняг

Книги, книги на полицях...
завше тихо поміж книг.
Та яку ти не розгорнеш —
щось цікаве в кожній з них.

Запитати в бібліотекаря/
бібліотекарки, чи є потрібна тобі
книжка.

Пошукати на полиці
за прізвищем
автора/авторки.

Скористайся
порадами:

розглянь і прочитай
обкладинку;

прочитай зміст;

погортай сторінки
книжки,
переглянь малюнки.

Робота в групі. Створіть **листівку** про користь читання.

Книга — мій найкращий друг!

Проженімо, компанією, ворожбїт, відсіля,
смілівіший, вдєржаться.

**Сміливість
і кмітливість**

ЦАП І БАРАН

Українська народна казка

Були собі чоловік та жінка, мали вони ца́па й барана́. І були ті цап та баран великі прїятелі — куди цап, туди й баран. Цап на горóд по капусту — і баран туди, цап у сад — і баран за ним.

— Ох, жінко, — каже чоловік, — проженімо ми цього барана й цапа, а то за ними ні сад, ні город не вдєржаться.

— А збирáйтеся, цапе й баране, собі абїкуди, щоб вас і не було на моєму подвір'ї.

Цап та баран те почули, хутко із двору майнули. Пошили вони собі торбу та й пішли. Ідуть та йдуть, аж посеред поля лежить вовча голова. Баран був дужий, та несміливий, а цап — сміливий, та недужий:

— Бери, баране, голову, бо ти дужий.

— Ох, бери ти, цапе, бо ти сміливий.

Узяли вдвох і вкинули в торбу. Ідуть та й ідуть, коли бачать: горить вогонь.

— Ходімо й ми туди, там переночуємо, щоб нас вовкі не з'їли.

Приходять туди, аж то вовкі кашу варять.

— А, здорові! Здорові!.. Ще каша не кипить — а м'ясо самє прийшло.

Злякалися цап і баран. Тоді цап і вигадав:

— А подай, баране, оту вовчу голову!

От баран і приніс її.

— Та не цю, а подай більшу! — каже цап.

Баран знову тягне ту саму.

— Та подай іще більшу!

Тут уже вовкі злякалися; стали вони думати-гадати, як відсіля* втікати. «Бо це, — кажуть, — такі молодці, що з ними й голови збудешся, — бач, одну за одною вовчі голови з торби тягають!».

От один вовк і починає:

— Славна, братці, компанія, і каша гарно кипить, та нічим долить, — піду я по воду.

Як пішов вовк по воду: «Хай вам абіщо з вашою компанією!».

Як почав другий того дожидати, став думати-гадати, як би й собі відтіля п'ятами наківати*:

— Е, вражий сину: пішов та й сидить, нічим каші долить; ось візьму я ломаку та прижену його, як собаку!

Як побіг, так і не вернувся. А третій сидів-сидів:

— Ось піду я, так прижену їх!

Як побіг, так і радий, що втік. Тоді цап до барана:

— Брате, скоріше б нам оцю кашу поїсти та з куреня* забратись.

А один вовк роздумавсь і каже:

— Е, щоб нам трьом та цапа й барана боятись? Ось ходімо, ми їх поїмо!

Прийшли, аж ті вже з куреня прибрáлись*, побігли та й на дуба забрались.

Стали вовкі думати-гадати, як би цапа та барана нагнати. Як стали йти і найшли їх на дубі. Цап, сміливіший, заліз аж наверх, а баран несміливий — так нижче.

— От лягай, — кажуть вовкі старшому вовкові, — та й ворожи*, як нам їх добувати.

Ліг вовк під дубом догори ногами й почав ворожити. Баран на гіллі сидить та так дрижить, як упаде, та на вовка! Цап сміливий, не став довго міркувати, та як закричить:
— Подай мені ворожбіта*!

Вовкіяксхопилися, ажпиліюкаподорозізакурилася.
Ацаптабаранпішли, зробилисобікуріньтайживуть.

Відсіля — звідси.

П'ятами накивати — утекти.

Курінь — легка будівля, сторожка.

Прибрались — тут: пішли геть.

Ворожити — тут: передбачати, вгадувати.

Ворожбіт — тут: той, хто ворожить.

- Прочитай казку. Назви дійових осіб.
- Чому звірі пішли з подвір'я господаря? Як цап та баран зустрілися з вовками? Що вигадав цап?
- Як вовки хотіли врятуватися?
- Чому цап і баран змогли перемогти трьох вовків?
- Знайди в казці зачин, основну частину, кінцівку.

Поміркуйте разом. На початку казки мовиться, що баран був дужий, та несміливий, а цап — сміливий, та недужий. Які ще риси характеру виявили ці герої?

Роздивися малюнки-пазли на цій і попередній сторінках і розкажи за ними казку.

Виногра́дар, виногра́дник, оддалі́к, надума́вши, розгніва́лась, віднові́тися.

Причина і наслідок

ВИНОГРА́ДАР І ЗМІЯ

Болгарська народна казка

Один чоловік мав гарний виноградник. Біля виноградника лежала купа каміння, де жила велика змія. Якось виноградар побачив змію і надумав зробити їй добро. Узяв кúхоль свіжого молока, приніс, поставив біля каміння і став оддалік — хотів побачити, що буде. Змія вилізла, випила молоко і впустила в кухоль один золотий. Виноградар узяв кухоль із золотим і пішов собі. Відто́ді щоранку носив він змії молоко і забирав по одному золотому. Так дружили вони багато років.

* * *

Якось виноградар покликав сина, майбутнього господаря, і розповів йому про змію, що її годував молоком. Почав і син носити молоко й забирати золоті. Одного разу він подумав: «У тій купі має бути багато золотих; краще вбити змію, розрити купу й забрати золоті, а не носити молоко та годувати ту змію».

Отакé надумавши, він узяв палицю і поніс змії молоко. Коли змія молоко випила, хлопець замахнувся і щосили вдарив її, але убити не зміг, відбив тільки шматок хвоста. Змія розгнівалась і вкусила хлопця. Він розпух і ледве дійшов додому. Батько спитав його, що сталося. Син розповів усе, як було, і через кілька днів помер.

* * *

Минуло багато часу, і якось прийшов виноградар до тієї са́мої купи каміння. Вилізла і змія. Виноградар їй каже:

— Давай знову дружити, як раніше дружили.

А змія йому відповіла:

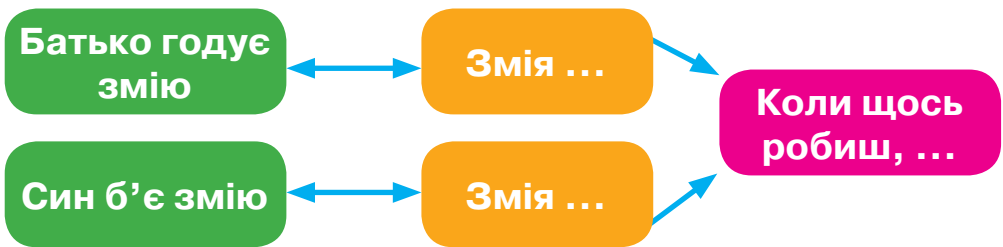

— Чоловіче, не може відновітися колишня дружба. Поки ти бачиш сїнову могилу, а я свого відбитого хвоста, ми не можемо стати друзями. **Коли щось робиш, думай і про наслідки.**

- Який народ склав цю казку? Про що цей твір?
- Прочитай, як виноградар потоваришував зі змією.
- Який злочин учинив син? Яка риса його характеру виявилася в цьому вчинку?
- Розглянь схему. Як її доповнити, щоб відобразити головну думку казки?

ПРИЧИНА — НАСЛІДОК

Попрацюйте разом. Доберіть заголовки до кожної частини та складіть план твору. Розкажіть за ним казку.

Яку іншу назву може мати ця казка?

Про що може йти мова в цій казці?

ОСЕЛЕДЕЦЬ І КАМБАЛА

Польська народна казка

Багато риби живе в Балтійському морі. Є там оселедці, камбала, тріска, лосось, угрі, салака — всіх не перелічиш. Одного разу серед балтійських риб рознеслася чутка: звірі й птахи вибрали собі короля. Риби подивилися одна на одну і замислилися. І ось одна промовила:

— У звірів є король, у птахів теж. Чим же ми, риби, гірші? І нам потрібний король.

Тут наперёд пропхався лосось. У думках він сподівався, що його виберуть королем.

— Так, — каже, — це правильно, виберемо!

— Але ж кого? Кого?

І тут виявилось, що всі думають по-різному.

— Лосося! Він найсильніший і найспритніший! — крикнув хтось із лососевої породи.

— Ні, — заперечували інші. — Лосось — зрадник: весною він тікає з Балтійського моря і бродить невідомо де, якимись річками. Весною ми залишимося без короля.

Довго вони ще махали хвостами і до втоми сперечалися, хоч людина тут нічого б не почула. А риби наперебій пропонували то одного, то іншого в королі, але до згоди дійти не змогли. І тут вони прийшли до такого висновку:

— Хай королем нашого водяного царства буде той, хто швидше за всіх плаває. Добре плавати — це найголовніше для риб.

✦ Що відбувалося далі?

Сказано — зроблено. Призначили змагання. Кожна сім'я риб вибирала серед себе найсильнішого, найспритнішого. І ось усі посланці вішикувались у ряд. Спочатку всі пливли поруч. Потім деякі почали відставати, і табун риб перетворився на ланцюжок. Нарешті попереду залишилися лосось, тріска і, що вже зовсім дивно, худий і непримітний оселедець. Потім навіть лосось і тріска почали відставати. Оселедець, що звик до постійних мандрювань у Північному і Балтійському морях, плив і плив, ніби нічого й не трапилось.

Риби зібралися біля великого каменя і з хвилюванням чекали, хто ж у них буде королем. А коли побачили, що першим іде оселедець, здивувалися. Кожний подумав: яка з оселедця користь? Але відразу з цим змирилися. Що не кажіть, а оселедець першим приплив до каменя. Сúdді вирішили одноголосно:

— Переміг оселедець, він буде королем.

◆ Чому оселедець переміг?

Незадоволеною залишилась тільки одна камбала. Вона хотіла для змагання краще одягтися і попливла додому за своїм синьо-сірим фартухом, яким дуже пишалася. Але коли повернулася до великого каменя, змагання вже закінчилося. Задихавшись, камбала закричала:

— Хто переміг? Хто буде нами правити?

Дізнавшись, що королем став оселедець, від образи скривила рота і проціділа крізь зуби:

— Що? Оселедець? Оцей худючий голодрáнець? Оце вже нічого сказати, король! Подивіться на мене! Яка широка я в стéгнах, який красивий мій фартух. Не визнаю цих виборів! Як могли не почекати мене? Заперечую! Спочатку риби не звертали уваги на бурмотіння надуті камбали. Потім їй сказали:

— Оселедець прийшов першим, він і залишається королем балтійських риб.

 Зтогочасу оселедець править у Балтійському морі. А камбала назавжди залишилася у своєму фартусі.

- Чи справдилися ваші очікування щодо змісту казки?
- Які слова в казці були незрозумілі?
- Про яку подію казка? Де вона відбувалася?
- Як риби домовилися провести вибори короля?
- Чому оселедець випередив усіх риб? Знайдіть відповідь у тексті.

Чому риби змирилися з перемогою оселедця?

А Не хотіли знову проводити перегони.

Б Дотримувалися визначеної угоди.

В Раділи, що в них є король.

- Поясни свій вибір відповіді.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Як називається розділ?
- ♦ Казки яких народів є в ньому?
- ♦ Яка казка закінчується прислів'ям
«Коли щось робиш, думай і про наслідки»?
- ♦ Що означає слово *бібліотека*?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Про який **урок** ідеться в назві цього розділу?
- ♦ Чому собака не захотів служити в хазяїна?
- ♦ Якої казки стосується прислів'я
«Хочеш собі добра – не роби нікому зла»?
- ♦ Які ознаки казковості мають твори, що увійшли до цього розділу?

Вмію...

- ♦ За пазлами розповісти казку «Цап і баран».
- ♦ Знайти відповідність між дійовими особами казок та їхніми вчинками:

сміливий

оселедець

пихата

цап

витривалий

камбала

- ♦ Визначити в казці послідовність подій: початок (зачин), основну частину, кінцівку.
- ♦ Вибрати потрібну книжку в бібліотеці.

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ *Найбільше мені сподобалася казка про ...*
- ♦ *Мене здивувало, як ...*
- ♦ *Вчинки, які мені не подобаються ...*
- ♦ *Яку казку ти б хотів/хотіла назвати інакше? Як саме?*

ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА...

Наша **Батьківщина — Україна**. Це наш рідний край, земля, країна, де з давніх-давен жили наші предки. А зараз живемо ми з вами.

У різних творах описано почуття, звичаї, ставлення українців до своєї **родіни, природи, Вітчизни**.

Поміркуйте разом: який смисл закладено в назві розділу?

Будьте вдумливими читачами!

- Розмірковуй: що хотів сказати своїм твором **автор**? Які думки, почуття виникли в тебе, **читача**?
- Звертай увагу на образні вислови.
- Збагачай своє мовлення новими словами.

Вчися працювати з підручником

- * Знайди у змісті назву розділу. З якої сторінки він починається? Якою сторінкою закінчується?
- * Автори яких творів тобі відомі?
- * Чи є в розділі народні пісні?
- * Як цей розділ відображено на форзаці підручника?

Марія Чумарна

МАЛЕНЬКА І ВЕЛИКА

Моя маленька Україна —
це дорогá моя родина:
мій тато, мама, брат рідненький,
дідусь, бабуся, дім тепленький,
в котро́му я живу щасливо,

де рідна мова говірлива
усіх єднає нас в любові...

**А з багатьох малих родин
зростає наш народ єдиний.**

- Скажи словами вірша, про яку Україну мовиться *маленька*, а про яку — *велика*.

Поміркуйте разом над значенням виділеного речення.

Сім'я, родина, рідня, рід, народ... Ці слова важливі для кожного українця, бо вони означають найрідніше — наше коріння, зв'язок поколінь.

РОДЕ НАШ КРАСНИЙ*
Українська народна пісня

У лузі калина, у лузі червона
хорошєнько цвіте...
Ой роде наш красний,
роде наш прекрасний,
не цураймося*, признаваймося,
небагацько нас є...
Червона калина — то наша родина,
хорошєнько цвіте.
Ой роде наш красний,
роде наш прекрасний,
не цураймося ж, признаваймося ж,
небагацько ж нас є...

Красний — гарний, чудовий.
Не цураймося — не уникаймо, не відмовляймося.

- Із чим у пісні порівнюється дружна родина?
- Знайдіть рядки, що повторюються. Прочитайте їх разом.
- Чи можна їх вважати головною думкою твору?
- Які почуття викликає ця пісня?

✦ Пригадай, що ти знаєш про калину.

Наш символ і оберіг

Василь Скуратівський

КАЛИНА

Майже в усіх народів є улюблені рослини-символи. У канадців — клен, у росіян — береза, а в нас — верба і калина. Правду каже прислів'я: без верби і калини немає України.

З давніх-давен наш народ оспівував калину в піснях.

Хто не знає відомої козацької пісні «Червона калина» часів Богдана Хмельницького*! У цій пісні калина символізує* дух боротьби за волю і щастя України:

*Гей, у лузі червона калина, гей, гей, та піднімемо.
гей, гей, похилилася... А ми ж свою славу Україну,
А ми ж тую червону калину, гей, гей, та розвеселімо...*

Чи не тому так дбайливо охороняли й доглядали в народі калину? Дітям, аби ті не ламали цвіту, казали: не ламайте калину, бо накличете мороз. Справді, калина цвіте насамкінець весни, коли вже відходять заморозки.

Богдан Хмельницький — гетьман України, полководець і державний діяч.

Символізує — тут: показує, передає.

- Послухайте текст. Які слова незрозумілі?
- Що нового ти дізнався/дізналася?
- Прочитай текст мовчки. Про що ти хочеш запитати?
- Знайди абзац, у якому є прислів'я.
- Які слова написані з великої букви? Що вони означають?

Поміркуйте разом. Чому наш народ оспівує калину?

Які ви знаєте пісні, вірші про цю рослину?

Прочитайте або проспівайте пісню «Червона калина».

Які інші символи нашого народу ви знаєте?

Вчися читати виразно

* Зрозумій зміст твору:

- визнач його настрої, почуття мовців;
- вибери темп читання (звичайний, швидкий, повільний).

* Зверни увагу на такі позначення:

- виділені слова вимовляй з більшою силою голосу;
- додержуй пауз (зупинок у мовленні):

| — мала пауза; || — велика; ||| — дуже велика.

Наталка Пóклад

ПЕТРИКІВСЬКІ ДИВО-КВІТИ

На картині і тарелі, |
на сорочці й рушнику — |
всюди квіти ці веселі, ||
ми між них — || як в квітнику.

Петриківські диво-квіти — ||
кольорів дзвінкий розмай; ||
квіти кажуть **всьому світу: |||**
«Україна | | — справді рай».

У тих квітах | | — наша мова, |
наші ріки | і поля... |||
Петриківка світанкова |
кожне серце звеселя.

І ясніше сонце світить, |
й знов зозуля нам кує... |||
Світ по цих прекрасних квітах
Україну впізнає.

- Прочитай вірш. Чи сподобався він тобі? Вибери з тексту ознаки, які передають красу квітів. Які кольори переважають?

- Знайдіть речення, у кінці яких три крапки. Як би ви їх продовжили?

Батьківщина, осінній, домівка, найщиріші, бджолá, веснянім, дотримане.

Анатолій Костецький

БАТЬКІВЩИ́НА

Знаєш ти, що таке Батьківщина?

Батьківщина — це ліс осінній,
це домівка твоя і школа,
і гаряче сонячне коло.

Батьківщина — це труд і свято,
Батьківщина — це мама й тато,
це твої найщиріші друзі
і бджола у веснянім лузі.

Батьківщина — це рідна мова,
це дотримане чесне слово.

- Прочитай вірш, виділяючи голосом слово *Батьківщина*.
- Зверни увагу, що вкладає поет у це слово в кожному реченні вірша.
- Розкажи, як ти зрозумів/зрозуміла, що таке Батьківщина.
- Вивчи вірш напам'ять.

Вчимося слухати і розуміти

- ◆ Послухайте вірш.

Леонід Полтава

НАША БАТЬКІВЩИНА

Там, де море є глибоке,
де завітчані Карпати,
де степи такі широкі,
що очима не обняти, —

**там є наша Батьківщина
Україна!**

Там, де сонечко іскриться,
де весняний вітер віє,
де на гóрах є столиця —
наш великий, славний Київ,

**там є наша Батьківщина
Україна!**

- Сподобався вам вірш? Про які краї нашої Батьківщини мовиться у ньому? Що ви б розповіли про свій рідний край?

- Прочитайте вірш уголос. Звертайте увагу на розділові знаки, сильніше вимовляйте виділені рядки.
- **Порівняйте** вірші «Батьківщина» і «Наша Батьківщина». Чим вони схожі й чим відрізняються?

Любити Батьківщину — означає берегти й захищати її в тяжку годину. У родінах військових вічна тривога за своїх рідних. Повернення захисника додому — це щастя для всіх.

◆ Послухайте вірш.

Щастя

Марія Морозенко

МІЙ ТАТО ПОВЕРНУВСЯ ІЗ ВІЙНИ

Мій тато | повернувся із війни. | |
 У пізню ніч, | коли уже я спала
 і звично видивлялася у сни — | |
 у снах тривожних тата виглядала. | |
 Мій тато | не збудив мене чомусь. | | |
 Погладив ніжно й лагідно волосся,
 прошепотів: | | «Твій тато повернувся». | |
 Я ж думала | — приснилося, | здалося.
 У сні своєму так, | як і завжди, |
 заплакала: | | «Татусю, | ну будь ласка, |
 хутчіше із війни до нас прийди! | |
 Нам з мамою без тебе дуже важко. | | |
 Так, | я доросла. | | Ходжу в сьомий клас. | | |
 І мама каже: | «Гарна помічниця». | |
 Та щоб удень не думала весь час — | | |
 вночі про тебе сон тривожний сниться». | | |
 І знов приснився. | | Я думала — наснився. | | |
 Боялась ворухнутись, | сполохнути. | |
 А тато... | | | Тато злегка прихилився, |
 і ковдрою, | немов дитинку, | вкутає. | |
 І, мабуть, | схлип мій у цю мить почув, |
 бо схлип цей уві сні | й мені почувся. | |

Мене до серця тато пригорнув: |
«Не плач. || Я поряд. || Тато твій вернувся». |||
Мій тато повернувся із війни.

- Які почуття викликав у вас вірш?
- Про що розповідає дівчинка? Яка в неї родина?
- Коли повернувся її тато? Які почуття вона пережила, зустрівши батька?
- Які слова тата переконали дівчинку, що він справді повернувся? Прочитайте.
- Підготуйся виразно прочитати вірш. Скористайся порадами для виразного читання (с. 53).

Василь Сухомлинський

ВІЧНА ТОПОЛЯ

Легенда

Стоїть край дороги старá-престарá тополя. Узимку тривожно шумлять її голі віти, а весною покривається вона зеленим листям. Скільки й пам'ятаю, стоїть вона, як сторож. Яюсь питаю маму:

— Скільки літ тополі? Хто її посадив?

— Не знаю, — відповідає мама. — Скільки й пам'ятаю, стоїть тополя край дороги. Завжди однакова.

Питаю старóго-престарóго дідуса:

— Скажіть, будь ласка, скільки літ тополі? Хто її посадив?

— Не пам'ятаю, — відповідає дідусь. — Завжди стоїть край дороги. Скільки й знаю — росте собі й росте. Люди приходять і відходять, а тополя завжди росте.

Може, це й не тополя, а легенда? Може, дерево це вічне? Може, вона народилася тоді, коли й наша Україна? **Коли так, то вона — вічна, бо Україна наша — вічна.**

- Прочитай легенду. Між ким відбувалася розмова? Які запитання у тебе виникли? Про що розмірковує автор? Що основне він хоче сказати читачам?
- Знайди в тексті опис тополі й роздум автора.

Який вислів із твору, на твою думку, може бути його назвою?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Які символи й оберіги важливі в житті українців?
- ♦ З якого вірша це речення: «У тих квітах — наша мова, наші ріки і поля...»? Хто автор твору?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Чому розділ має назву «Щоб у серці жила Батьківщина...»?
- ♦ Коли говорять про Україну маленька, а коли — велика?
- ♦ Чому родина порівнюється із червоною калиною?
- ♦ Які почуття дівчинки передано у вірші «Мій тато повернувся із війни»? Які почуття викликав цей вірш у тебе?

Вмію...

- ♦ Визначити головну думку легенди «Вічна тополя».
- ♦ Розказати напам'ять вивчений вірш «Батьківщина».
- ♦ Скласти прислів'я.

Та земля мила,

немає України.

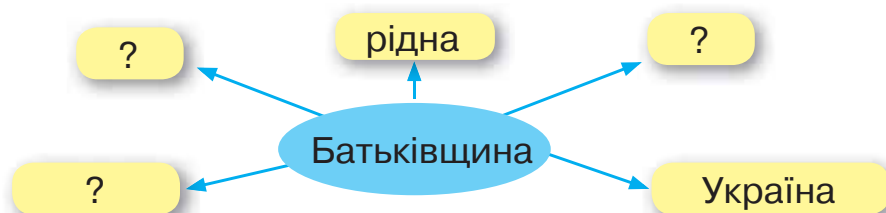
Без верби і калини

а діло — плоди.

Знання — дерево,

де мати народила.

- ♦ Скласти тематичну павутинку до поняття *Батьківщина*.

Висловлюю свої почуття і ставлення...

- ♦ Схвилював вірш про ...
- ♦ Цікаво було дізнатися про ...
- ♦ Буду вживати у своєму мовленні слова ... , прислів'я ...
- ♦ Хочу брати участь у ...

ЗАЧАРУВАЛА ВСЕ ЗИМА...

Зимова пора, сповнена радощів і турбот, описана в багатьох народних й авторських творах.

Спостережливе око письменника помічає в природі найменші зміни, а чутлива душа і нестримна уява створюють несподівані та яскраві образи зими.

У зимові місяці відзначаємо урочисті й веселі народні свята. Про це ти прочитаєш у казках, віршах, колядках, щедрівках.

Будьте вдумливими читачами!

- Помічай і запам'ятовуй нові слова та порівняння.
- Передавай настрій твору і почуття дійових осіб, уявляй прочитане.
- Став запитання до тексту.
- Визначай своє ставлення до прочитаного.
- Дізнавайся більше про традиції та звичаї українського народу.

Вчися працювати з підручником

- * Знайди у змісті підручника цей розділ. Прочитай назви творів. Автори яких творів тобі вже відомі?
- * Чи є в розділі твори про зимові свята?
- * Який твір найбільший за обсягом? Як ти це визначив/визначила?
- * Про що дізнаєшся в «Медіавіконці»?

Досліджуємо текст

Переливаються, хурдэлицю, зіпэрлася, починається.

Василь Чухліб

ЗИМОВА КАЗКА

Зимовий ранок сонячний і прозорий. На снігу іскринки переливаються. Дахі на хатах неначе з вати. Із димарів дим іде голубий. Тарасик і Тетянка дерев'яними лопатками **прокидають стежку** до хвіртки. Бо за ніч снігу зима намела. Тарасик кїдає й кїдає, цілу **хурдэлицю** зняв за собою. А Тетянка розігнулася, зіпэрлася на держак. І до Тарасика:

— Ой, поглянь — яблунька зацвіла!

Задивилися удвох на яблуньку. А вона вся вінеї, наче у цвіту.

— А на другій яблуньці он уже і яблука! — каже захоплено Тарасик.

І справді — такі червоні, круглобокi. Ну хіба не казка?! Та це ж снігурі на гілках посідали! Підійшли ближче, щоб роздивитися. А снігурі — пурх! — і полетіли. Тетянка засмутилася.

А біля хвіртки сніговик стоїть і до Тетянки й Тарасика усміхається. Мабуть, хоче сказати: зимовій казці не кінець. Вона тільки починається.

- Яким був зимовий ранок? Хто розчищав стежку?
- Що викликало захоплення дітей?
- З якою інтонацією, на твою думку, потрібно прочитати слова Тетянки й Тарасика? Чому?
- Чому цей ранок наче казка?
- Чи доводилося тобі бачити зимову казку? Де? Розкажи про це. Постав до тексту запитання.
- До виділених слів добери близькі за значенням слова.

Зимова казка тільки починається. Мабуть, тобі буде цікаво придумати її продовження.

Порівняння-образ

Вадим Скомаровський

КАЗКОВІ ШАТИ*

Навкругі казкові шати —
сиве плéтиво гілók.
Спробуй зразу відгадати,
де тут в'яз, а де дубок.

Де калина, де шипшина,
де черешенька мала?
Все зима запорошила,
запушила, замела.

Сплять над озером ялинки,
як сестрички в сповитку́.
Біла віхола хустинки
їм зіткала нашвидку́.

І берізка — мов лілея
в платті з ніжних пелюсток.
Замість бантика у неї —
з клена зірваний листок.

Читаємо
за
строфами

Ша́ти — святкове вбрання.

- Прочитай вірш мовчки. Як казкові шати змінили ліс?
- Чому важко відгадати, де яке дерево?
- Назві дерева, які запороши́ла зима.
- Якими поет побачив ялинки? З ким він їх порівнює?
- Які ще порівняння є у вірші? Як ти їх розумієш?

Працюємо разом. У якому темпі та з яким настроєм треба читати вірш? Підготуйтеся прочитати вголос.

- Розгляньте малюнок. Які дерева ви розпізнали?

ЗАГАДКИ

- Тихо приходить, м'яко лягає
і білими килима́ми все покриває.
- У нас зимою білим цвітом сад зацвів, неначе літом.

 Ніжна зірка сніжно-біла
 на рукав мені злетіла,
 поки ніс її сюди, —
 стала краплею води.

Робота в парі. Розвивайте пам'ять. Прочитайте вірш напівголосно двічі. Закрийте текст.

Тамара Коломієць

ПАДАВ СНІГ

Падав сніг, сипав сніг, раптом перестав.
 — Чим ти, сніжку-перебіжку, став?
 — Для озимині — периною пухнастою.
 Для ялинки — хусткою зірчатою.
 У затишку — подушкою-мінушкою для зайчат.
 На узвішку — ковзанкою-падалкою для санчат.

- Спробуйте відтворити за опорними словами, чим став сніг для:

- Чи вдалося запам'ятати вірш? Перевірте одне одного за текстом.

Прочитай. У кожному з цих слів «сховалось» інше. Знайди їх.

Дороги, відблиск, край, стомилися, цікава, господиня.

Досліджуємо текст

Вчимося відтворювати зміст за ключовими реченнями.

Галина Демченко

ЯЛІНОВА ШИШКА

Прилетів до ялинки шишкар. А ялинка вже свої шишки порозвішувала на вітах. Кожна шишка, наче рибка золота, вкрита блискучою червоною лускою. **А під лускою в шишки заховалися зернята.** Сидять вони попарно в ямках, вистромивши прозорі вушка з-під міцної лусочки. І тепло їм, і спокійно.

Абіхто й не дістане їх звідти.

Знав про це шишкарик. От і вчепився він лапками за шишку і ну гачкуватим дзьобом виймати насіння. Відгинає луску за лускою — одні вушка прозорі летять. **«Не все ж тобі», — зашелестіла ялинка й обронила одну шишку додолу.** Упала шишка й лежить на снігу. «Вже, певно, нікому я не потрібна», — думає вона.

З дерева стрибнула білочка — пухнастий хвіст. Почала вона розгрібати сніг під ялинкою та шукати свої запаси. Коли це зирк — шишка лежить. **Вхопила вона шишку, сіла поблизу на пеньок і почала її гризти.** Погризла і сяк-так втамувала голод.

◆ **Що сталося далі?**

Хтось поблизу ніби зашелестів. Крутнулася білочка, кинула шишку і, стрибнувши на дерево, зникла в лісі. А то був зовсім не страшний звір. **З нірки на сніг вибігла лісова миша.** Сидіти б оце їй у теплі й носа не показувати на мороз. Але, коли хочеться їсти, що поробиш. **Нагледіла вона шишку — та до неї.**

Зубки в неї маленькі, але гострі-гострі. Попоїла лісова мишка та в нірку шусть.

✦ **Хто ще ласував шишкою?**

Лісом пурхала синичка. Зимно, всюди сніг. Бідні тепер обіди пішли в неї. Тож синичка і маленькій крихті рада. Очі вона має зіркі, веселі. **Бачить синичка: на снігу розсипалося трохи ялинових зернят.** Зраділа, миттю спустилася і почала швидко-швидко їх збирати. **Жодного не лишила, все позбирала.** Маленька пожива, але краще, ніж зовсім нічого. Повеселішала синичка. **Заспівала в подяку ялинці,** яка її нагодувала, і полетіла спати в дупло до старого дуба. **Захόдила зимова ніч.**

- Прочитай оповідання. Про що воно? Які слова і вислови незрозумілі?
- Де лежала ялинова шишка?

Назвіть, хто за ким ласував зернятками. Кому дісталось найбільше поживи, а кому — найменше? Чому?

- Знайдіть у тексті пояснення, чому *«абихто не зможе дістати з шишки зернята»*.
- Розгляньте малюнок на попередній сторінці. Кого з дійових осіб не намальовано?
- Скільки часу могли тривати описані події? Обґрунтуйте свою думку, звертаючись до тексту.
- Поставте до тексту запитання.
- Прочитайте ключові речення спочатку мовчки, а потім уголос. Розкажіть за ними прочитане.

ЗАГАДКА-ДОБАВЛЯНКА

Богдана Бойко

Шелестять ялини в нас
метрів шість заввішки!
Ліпших їм нема прикрас,
аніж рідні

Зимові дива. Зимові свята

19 грудня — День святого Миколая Чудотворця.

Мандруючи світом, святий Миколай обдаровує чемних і слухняних дітей. Це не тільки подарунки, які можна взяти в руки, а й невидимі дарі — побажання кожному радості, миру, здоров'я, надії на краще життя.

Віра Багірова

ЛИСТ ДО ЧУДОТВОРЦЯ

Святий отче, Миколай,
мою хату не минай!
Подаруй мені потіху
і торбину, повну сміху,
і здоров'я для родини,
і красну долю для України!

Іван Малкович

МОЛИТВА АНГЕЛУ

Ангéлику мій,
охоронцю мій!
Рано, ввечері, вдень, вночі
будь мені до помічі.
Свічечкою присвяти,
а крилами захисти.

- Які почуття викликає в тебе звернення до Ангеліка? Прочитай його своїм рідним.

Невидимий подарунок

Ольга Наконечна

СВЯТО МИКОЛАЯ

Надхóдило свято Миколая. Цього року воно було дуже холодним. В одній бідній родині жили батько, мати та маленький Івась. У їхній хаті економили дорогий газ, тому в кімнатах було зімно. Вночі Івась змерз у своєму ліжку. Сонний перейшов до батьків і заснув біля них.

Коли Івась прокинувся, батька з матір'ю вже не було вдома, вони подались заробити трохи грошей. Він швиденько одягнувся і гайнув на вулицю, де гралися інші діти. Вони саме хвалилися подарунками святого Миколая, знайденими вранці під своїми подушками.

— А що тобі подарували? — спитали вони в Івася.

Він задумався, зітну́в плечима й щиро сказав:

— А мені мама з татом подарували тепл́о...

— Тепло? — зареготали діти. — Хіба можна ним поласувати чи побавитися?

— Мені було дуже холодно, і батьки мене зігріли...

Діти аж за животи схопилися від сміху... Івась гірко заплакав, а потім підвів голову і крізь сльози проказав:

— А кому з вас цієї ночі батьки подарували тепло, га?.. — Нікому, от! **То в мене — найкращий подарунок!**

І мерщій гайну́в до хати...

- Про кого ти прочитав/прочитала?
- У якій родині жив хлопчик?
- Як до слів Івася поставилися діти?
- З яким почуттям він їм відповів?

Обговоріть разом. Чи одержав Івась **для себе найкращий подарунок?**

ТАК

НІ

ЧОМУ?

Вже Різдво прийшло до хати, нам пора колядувати!

Розгляньте картину, що її намалювала майстриня петриківського розпису. Як її «прочитати»?

 Галина Назаренко.
Колядники

- Хто зображений на картині?
- У що вдягнуті люди? Що вони тримають у руках?
- Де і коли може відбуватися це дійство?
- Як намальовано рамку картини? Які рослини і кольори використала художниця?
- Який настрій створює картина?

Склади за картиною розповідь. Використовуй слова: *щедрівка, звіздар, Святий вечір, водити козу.*

НАРОДНА ПРИКМЕТА

На Різдво мете снігами — буде осінь з пирогами.

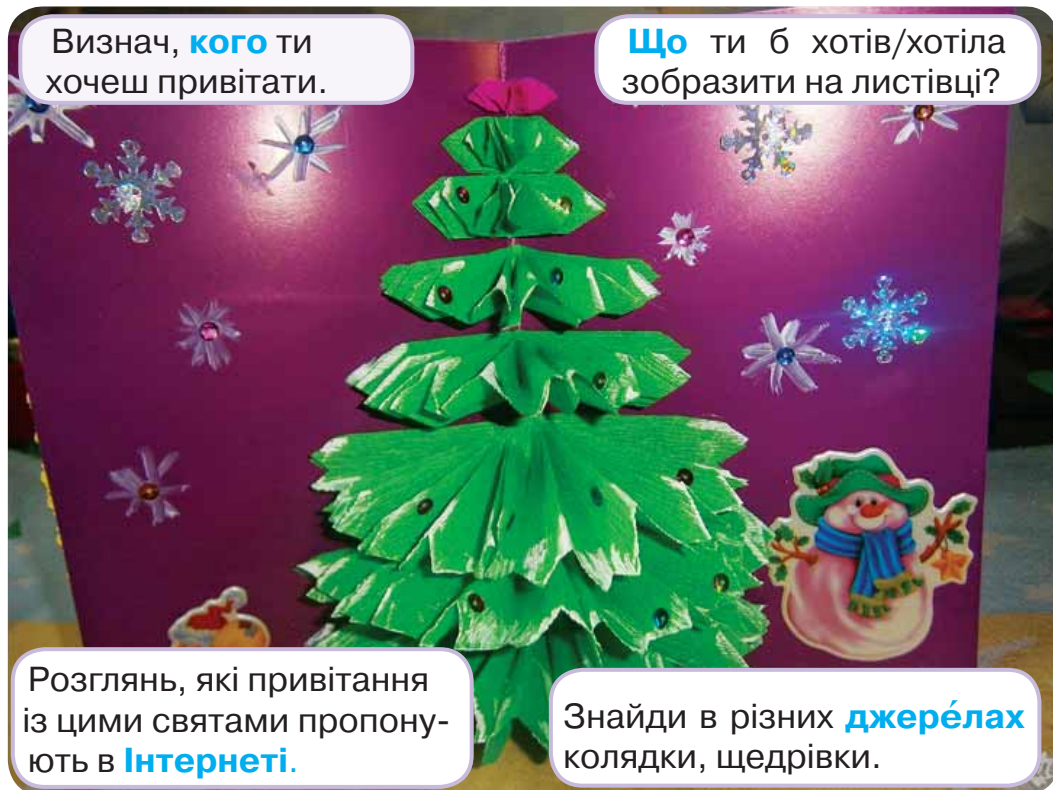
МЕДІАВІКОНЦЕ: ВІТАЛЬНА ЛИСТІВКА

Обговоріть у групах і запропонуйте свої поради та ідеї, як створити **вітальну листівку**.

Визнач, **кого** ти хочеш привітати.

Що ти б хотів/хотіла зобразити на листівці?

Розглянь, які привітання із цими святами пропонують в **Інтернеті**.

Знайди в різних **джерéлах** колядки, щедрівки.

Склади варіант листівки на чернетці.

Сплануй, коли і як вручити своє поздоровлення.

Оформи з почуттям любові й поваги до тих, кого хочеш привітати.

Ми йдемо колядувати, господарів величати!

Коля́дка, коля́дник, Свя́тий ве́чір, щедрі́вка, ще́дру-ва́ти, посіва́ти, жі́то-пше́ніця, пашні́ця.

Вчимося інсценізувати!

Учасники дійства об'єднуються в групи й по черзі виконують ролі господарів і колядників.

Бажано підготувати зірку, дзвоник, маски, торбинки.

Ваш помічник — **театральний словничок**.

Лідія Повх

КОЛЯДНИКИ

Іде Коза із дзвінкою:
дзінь-дзінь! Дзінь-дзінь!

Іде Теля із зіркою:
цінь-цінь! Цінь-цінь!

А білий Кіт — з торбинкою:
торох-торох...

Спинились під хатиною
та й колядують втрюх.

А білий сніг, як казка,
по гóрах і в дворі.

І колядують в масках
веселі школярі!

Летить з гори на гірку:
«Я в батька Колядин!..»

Всміхнулась срібна зірка
з-над синіх полонин.

 Дідух —
різдвяний
символ

**Бажаю тобі й твоїм друзям веселих
новорічних і різдвяних свят!**

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Як називається розділ?
- ♦ У якому творі описано красу зимового ранку?
- ♦ На які зимові свята колядують і щедрують?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Які почуття переживали Тарасик і Тетянка, дійові особи оповідання «Зимова казка»?
- ♦ Що у творі «Ялинова шишка» казкове, а що — може бути насправді?
- ♦ Що означають образні вислови з вірша «Казкові шати»?
- ♦ Які невидимі дарі може принести святий Миколай?

Вмію...

- ♦ Розказати напам'ять колядку, щедрівку.
- ♦ Утворити з поданих слів назви прочитаних творів: *шати, ялинова, шишка, казкові*.
- ♦ Доповнити календарик-безконечник Тамари Коломієць:

Календарик новорічний	Знову Новий ... стрічає.
починає рік із ...	Так по колу він іде —
... місяцем кінчає.	за собою нас ...

- ♦ Переказати оповідання «Ялинова шишка» за ключовими реченнями.
- ♦ Підготувати вітальну листівку.
- ♦ Розказати про народні зимові свята.

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ *Мені найбільше сподобалися твори ... Саме тим, що ...*
- ♦ *Буду вживати у своєму мовленні ...*
- ♦ *Твір, який змінив моє ставлення до ...*
- ♦ Пригадай, що ти вкладав/вкладала у **«Скриньку очікувань»**. Що з твоїх бажань справдилось, а що — ні? **Що ти ставиш за мету у своїх досягненнях з читання на наступний семестр?**

СВІТ ДИТИНСТВА У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Знайди у змісті підручника цей розділ. Які теми він охоплює? Кожний твір має свого **автора**. Тому **вірші** й **оповідання**, що ти прочитаєш, є **авторськими**. Які автори творів тобі вже відомі?

Будьте вдумливими читачами!

- Визначай, про що твір; хто його персонажі.
- Вчись виразно читати.
- Уявляй прочитане; знаходь образні вислови.
- Порівнюй твори за змістом.
- Визначай головну думку прочитаного.
- Передавай своє ставлення до прочитаного.
- Дізнавайся більше про авторів творів.

Теми розділу:

- Вірші
- Оповідання

Вірші

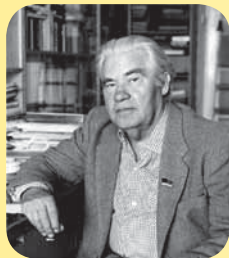
Тамара Коломієць

* * *

Як на білих сторінках звичайнісінькі слова —
влад поставити в рядках починаються **дива́**.

«Чому дива?» — запитаєте ви. Тому що поезія промовляє до нас **мовою образів**. У віршах кінці рядків звучать однаково чи подібно. Це — **рими**. Разом з **рйтом** вони створюють особливе звучання поетичних творів. Тому багато віршів можна проспівати.

Платон ВОРОНЬКО (1913–1988)

Народився поет на Сумщині в родині сільського коваля. Там і промайнуло його дитинство. Рано почав писати вірші. Для дітей створив багато творів — «Помагай», «Читаночка», «Облітав журавель», «Казка про Чугайстра» та інші. Вони подобаються читачам не лише цікавим змістом, а й гумором, фантазією.

Пригадайте, які вірші поета ви читали або слухали раніше. Чи подобаються вони вам?

НА КОРАБЛИКУ

Всеумійко майстер Павлик
змайстрував швидкий кораблик,
збіг до річки він, до броду,
та й пустив його на воду.

У кораблику спочатку
любо плавало качатко,
потім жабка в нього сіла,
синя бабка прилетіла,
і метелик, склавши крила,
притулився до вітрила.

Так плывуть вони, малі,
до зеленої землі.

І за руки золоті
хвалять Павлика в путі.

- Прочитай вірш. Яка компанія пливе в кораблику?
- Чому поет називає хлопчика Всеумійком? Як утворилося це слово?
- Продовж речення: «*Золоті руки у того, хто ...*».
- Знайди у вірші слова, які римуються.

Придумай казку про чарівний кораблик. Яка його назва? Куди він пливе? Які пригоди очікують пасажирів?

Що означають слова *небилиці-небувалиці*? Це розповіді про те, чого не буває. Чому поети вигадують небилиці? Щоб розсмішити читачів, збудити фантазію.

КАРТИНА

Вірш-небилиця

В мене є така картина — краща від усіх!

Не картина — дивина́.

Над горою — низина́.

Спіють яблука, малина,
зверху валить сніг.

На гілках сидять зайчата,
по ставку пливуть курчата.
Їжаки летять.

Світить сонце, сяють зорі.

Жоблуді на осокорі
грóнами висять.

— От картина так картина!

Що малюнок, то й новіна.

Хто ж її подарував?

— Це я сам намалював.

- Прочитай вірш мовчки. Які небувалиці зобразив хлопчик? З якою інтонацією слід прочитати опис його картини?
- Розглянь малюнок. Зістав його з віршем. Чим вони схожі й відрізняються? Яку небилицю можеш придумати ти?

Тамара КОЛОМІЄЦЬ

Народилася поетеса в 1935 році в місті Корсунь-Шевченківському на Черкащині. Дитиною росла «у пелені бабусі Ганни», яка розказувала онучці багато оповідань, казок, співала пісні. У школі дівчинка легко римуvalа рядки, навіть писала домашні твори з літератури у віршах.

Для дітей Тамара Опанасівна створила багато віршів, казок, небилиць, лічилок. Книжки поетеси: «Починаються дива», «Хто розсипав роси», «Пісенька про гнома», «Пісня джерельця», «Дощик-накрапайчик», «Луговий аеродром» та інші.

ХИТАЛОЧКА-ГОЙДАЛОЧКА

Хиталочку-гойдалочку
гойдатиму в садку.
Малесеньку Наталочку
присплю у холодку.

Хить та хить.

Тихо. Цить.

Хиталочко-гойдалочко,
гойдайся, не скрипи.
Кричалочко-Наталочко,
мала сестричко, спи!

Хить та хить.

Тихо. Цить.

Хиталочка-гойдалочка
не забавка мені.
Приспала я Наталочку,
вона ж росте у сні.

Хить та хить.

Тихо. Цить.

- Прочитай вірш. Як ти зрозумів/зрозуміла його назву?
- Кого гойдає дівчинка? Які слова вірша засвідчують її турботливе ставлення до сестрички?

- Якою намальовано хиталочку-гойдалочку?
- Підготуйся до виразного читання. З якою силою голосу краще читати вірш? У якому темпі?
- Як краще прочитати виділені речення?
- Назви пари слів, що римуються.

* * *

Біле поле полотняне,
рівно тка́не, чисто пра́не.
А по ньому голка ходить,
за собою нитку водить.

Покрутне́ться так і сяк —
зацвіте червоний мак.
Зазирне і там, і тут —
василéчки зацвітуть.
Застрибає навпрошкі́ —
зажовтіють колоски.

А як прóйдеться поволі —
заряхтять* листочки в полі.
Біле поле полотняне
рушником барвистим стане.

Заряхтять — світять, блимають.

- Значення яких слів у вірші ти хочеш з'ясувати?
- Про яке біле поле мовиться у вірші?
- Як «*голка ходить, за собою нитку водить*»?
- Що постане потім на полотні?
- Розглянь малюнок. Які барви на рушнику? Чи таким його зобразила художниця, як описано у вірші?

Ліна КОСТЕНКО

Народилася поетеса 1930 року в місті Ржищеві на Київщині в учительській сім'ї. Писати вірші почала з дитинства.

Образи віршів Ліни Василівни яскраві, несподівані, пробуджують фантазію читачів, добрі почуття.

◆ Пригадай, які твори поетеси ти вже читав/читала.

Послухайте вірш «Пряля». **Поміркуйте:** про що може йти мова у вірші з такою назвою?

Образ природи ПРЯЛЯ

Сидить пряля та й пряде || —
сніг іде-іде-іде —
нитка рветься де-не-де, —
а вона пряде й пряде. ||
Вже напряла хуртовин
на шапкі для верховин | —
на сувії* полотна | —
на завіску для вікна | —
на хустину й укривало | —
мало-мало-мало-мало | —
сніг іде-іде-іде — |
а вона пряде й пряде... || |

Сувії — стародавні рукописи, згорнуті в трубку.

- Хто ця дивна пряля? Який у неї вигляд?
- Що пряля накрила своїм полотном? Прочитай.
- Підготуйся до виразного читання вірша: між реченнями треба робити довшу паузу, а в середині речення на місці тире — коротшу.
- Швидко чи уповільнено варто читати виділені рядки?
- Вивчи вірш напам'ять.

Попрацюйте разом. Чи погоджуєтесь ви, що про зиму поетеса пише, як про живу істоту, наділяє її людськими якостями? Доведіть свою думку.

ПОЛЬОВІ ДЗВІНОЧКИ

Вірш-діалог

Піднімає джміль фіранку,
Каже: — Доброго вам ранку!
Як вам, бджілко, ночувалось,
чи дощу не почувалось?

Виглядає бджілка з хатки:
— У дзвіночку добре спатки.
Цей дзвіночок — як намет.
Тільки дощ — як кулемет.

- Між ким відбувається діалог?
- Які порівняння є у вірші? Як ти їх зрозумів/зрозуміла?
- Назви пари римованих слів.

Уяви картину, описану у вірші. Що в ній казкового?
Спробуй продовжити цю розмову.

ПРИСЛІВ'Я

Слово чемне — кожному приємне.
Добре роби — добре й буде.

Анатолій КАЧАН

Поет народився у 1942 році в селі Гур'івка на Миколаївщині. Його дитинство пройшло серед південного степу. Пізніше, коли почав учителювати на Одещині, у його поезії зазвучали і степ, і Дунай, і Чорне море.

Видав для дітей чимало книжок: «Світанок року», «Прощання з літом», «До синього моря хмарина пливе», «Чари ворожбита»...

У віршах Анатолія Леонтійовича — багато гумору, казкових персонажів, ігор зі словами.

Послухайте вірш.

ХВИЛЮВАЛОСЬ МОРЕ

Хвилювалось море,
лащилось до скель,
бо на рейді* якір
кинув корабель.

Ось зійшли на берег
браві моряки —
на вітрах засмаглі,
горді та стрункі.

В моряків ще грає
море у очах
і синіють смужки
неба на плечах.

Шелестить до мене
юний ще платан,
в голові зеленій —
море запитань:

Звідки повернулись
ці морські орли?

Сині смужки неба
де вони взяли?

Мабуть, морякам тим
плавать довелось
там, де синє море
з небом обнялось.

Рейд — тут: стоянка кораблів на якорі.

- Чи сподобався вірш?
- Чому море хвилювалось?
- Які рядки передають захоплення поета моряками? Прочитай. Які запитання виникли у голові платана?

Поміркуйте разом. Який образ передають виділені речення? Придумайте речення, у якому слово *ХВИЛЮЄТЬСЯ* має переносне значення.

РОЗМОВА З ПАРОПЛАВОМ

Вірш-діалог

— Пароплав, пароплав,
де ти плавав, де бував?

— Нещодавно в теплім краї
я на якорі стояв.

— Пароплав, пароплав,
ти й на полюс запливав?

— Запитайте в мене краще,
скільки бур я подолав.

— Пароплав, пароплав,
скільки ж бур ти подолав?

— Запитайте в мене краще,
як я в морі сумував.

— Пароплав, пароплав,
а за ким ти сумував?

— За оцим морським причалом,
до якого я пристав.

- Прочитай вірш мовчки. Між ким відбувається розмова? Розглянь малюнок. Який настрій він створює?
- Де побував пароплав?

Прочитайте вірш в особах. З якою інтонацією прочитаєте запитання дітей? А відповіді пароплава?

Придумайте історію про пригоди пароплава.

Оповідання

В **оповіданнях** розповідається-оповідається про різні події, вчинки з життя людей, тварин. На відміну від віршів, речення в оповіданні **не римуються**. З оповідань, розміщених у розділі, ти довідаєшся про цікаві й повчальні пригоди з життя своїх ровесників.

Будьте вдумливими читачами!

Визначай:

- про що твір;
- де і в якій послідовності відбуваються події;
- як довго вони тривають;
- хто дійові особи твору; які почуття вони переживають;
- як автор ставиться до дійових осіб.

Читай і розмірковуй: яким бути, а яким — ні.

Василь СУХОМЛИНСЬКИЙ (1917–1970)

Педагог і письменник народився на Кіровоградщині. Багато років був директором і вчителем Павлиської школи. Родина Сухомлинських мешкала у школі. Її учні разом із Василем Олександровичем мандрували на луки, у ліс, поле, відкривали таємниці природи, придумували казки, оповідання. Минув час, але й зараз у Павлиській школі складають казки. Для дітей письменник залишив багато книжок: «Казки школи під голубим небом», «Чиста криниця», «Співуча пір'їнка», «Гаряча квітка», «Вічна тополя», «Всі добрі люди одна сім'я» та інші.

ГЛУХА ДІВЧИНКА

Відчуй іншого.

У лікарні є дитяча палата. У ній лежало семеро дівчаток, у кожної — своя хвороба. Усі вони одужували, і їм було нудно.

Старшою в палаті була тринадцятирічна Таня, почувала вона себе ніби керівником маленького дитячого колективу.

Відчинивши вікно, Таня дивилася на квітучий сад.

— Уже й бузок цвіте, — задумливо сказала дівчинка. — І тюльпани скоро зацвітуть. Дівчатка, давайте принесемо в палату квітку й поставимо у склянку. Як це буде добре!

— Добре, ой, як добре, — зраділи всі.

Мовчала лише одна дівчинка — восьмирічна Ніна. Вона була глуха. Ніна добре розуміла, про що йдеться. Їй теж було радісно: в палаті — квітка! Їй теж захотілося кивнути головою й радісно усміхнутися, але вона відчула, що Таня її не питає.

— А яку ж квітку поставимо — бузок чи тюльпан? — знову запитала Таня.

— Бузок! — хотілося одним дівчаткам.

— Тюльпан! — хотілося іншим.

Ні Тані, ні іншим дівчаткам чомусь і на думку не спало, що можна поставити дві квітки — і бузок, і тюльпан. Їх захопила гра, грати було цікаво.

— Немає згоди, — зітхнула Таня, — спитаємо кожного. Яку квітку поставимо на стіл — бузок чи тюльпан?

Трьом хотілося, щоб у кімнаті був тюльпан, трьом — бузок.

— Що ж тепер робити? — задумливо запитала Таня. В її очах грала радісна усмішка: Таню найбільше захопила гра. Захопилися грою й інші дівчатка.

— Що ж робити — троє за тюльпан, троє за бузок... — ще раз промовила Таня, ніби розмірковуючи вголос.

Раптом вона глянула на Ніну. Глуха дівчинка сиділа біля вікна, на її очах тремтіли сльози. Це були сльози обра́зи, несправедливості. Про неї забули, її не питали, якої квітки хочеться їй.

— Ой! — вигукнула Таня. — А про Ніну ми й забули. Яку тобі квітку хочеться — бузок чи тюльпан?

Ніна усміхнулася й тоненьким пальчиком намалювала в повітрі квітку тюльпана. Таня пішла по тюльпан. Ніна, посміхаючись, дивилася у вікно.

- Які почуття викликає у вас оповідання?
- Де відбувся описаний випадок? Хто був у палаті?
- Чи запитували дівчатка Ніну про її бажання? Які почуття вона переживала?
- Чому дівчатка забули про Ніну? Як Таня виправила помилку?
- Розглянь малюнок. Що нового можна дізнатися про Ніну?

Висловте своє ставлення до думки:

Дівчатка, які були в палаті, добре чули вухами, але мали глухе серце.

Чи можна про це сказати так: *Слухати треба не тільки вухами, а й серцем.* А як скажеш ти?

Дослідіть: за допомогою якої мови спілкуються люди, які не чують і які не бачать.

Знайдіть історії про таких особливих людей, які перемагають ці обмеження. Розкажіть про це в класі.

МЕДІАВІКОНЦЕ: ВИСТАВА

👍 Чи подобається вам інсценізувати прочитане? Без кого не може відбутися вистава? Висловіть свої ідеї.

ЯК ПІДГОТУВАТИ ВИСТАВУ?

Виберіть цікавий текст:
п'єсу, оповідання, казку.

Розподіліть ролі.

Підготуйте костюми.

Вивчіть ролі, проведіть репетицію.

Виготовте афішу.

👍 Ваш помічник — **театральний словничок**.

Визначте:

Для кого вистава? У який час вона відбудеться?
Як повідомити про це?

Про що ти очікуєш прочитати?

ПОКИНУТЕ КОШЕНЯ

Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко і пустив його на дорогу. Сидить кошеня та й нявчить. Бо хоче додому, до матусі.

Проходять люди, дивляться на кошеня. Хтось сумно хитає головою, хтось сміється. Хто жаліє: бідне кошенятко, та й ідє собі.

Настав вечір. Зайшло сонце. Страшно стало кошеняткові. Притулилося воно до куща та й сидить — тремтить. Поверталась додому Наталочка. Чує — нявчить кошеня. Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло. Раде-радісіньке.

За сюжетом оповідання зіграйте виставу «**Хто зігріє кошеня?**». Підготуйте якісь деталі одягу для дійових осіб. *Наприклад:* для кошеняти — маска; діти граються з м'ячем; дорослий іде із сумкою та інше. Обговоріть, які вислови, жести, міміка мають бути в дійових осіб. Ваш помічник — «**Медіавіконце: вистава**».

ХТО ЗІГРІЄ КОШЕНЯ?

Дійові особи:

Кошеня

Перша дівчинка

Друга дівчинка

Хлопчик

Дорослий

Мама з подругою

У дворі граються діти. Неподалік сидить і нявчить маленьке кошеня.

Кошеня: — Мені сумно. Мені страшно й холодно самому! В мене немає мами, немає дому...

(Одна з дівчаток, лагідно.)

Перша дівчинка: — Ой, хто це тут? — Кошенятко. Звідки ти, маленьке? Де твій дім? Де твоя мама? Вже надворі вечір...

(Звертається до дітей.)

— Може, візьмемо його до себе?

*(Один із хлопчиків не дає дівчинці взяти кошеня,
каже з огидою.)*

Хлопчик: — Та навіщо воно тобі? Не чіпай, не треба!

(Виходить дорослий, помічає кошеня.)

Дорослий: — Що це в мене під ногами нявкає сіреньке?

А ну, брись! А то забрудниш мій костюм новенький!

(Йде мама з донькою. Зустрічає подругу, зупиняється. Вони жваво розмовляють. Дитина в цей час гладить кошеня.)

Друга дівчинка: — Мамо, мамо! Подивись, яке сумне кошенятко!

Мати (суворо): — Не бери його на руки. Подивись спочатку: воно якесь брудне і ще, може, хворе! Не чіпай цю замурзяку, бо буде нам горе.

(Перша дівчинка залишає друзів, вертається до кошеняти.)

Перша дівчинка:

Хай там що, а я від смерті кошеня врятую.

Принесу його додому, вмию, нагодую.

Вкрию котика тепленько і його зігрію.

Про беззахисних тваринок дбати я умію.

(Кошеня тулиться до дівчинки. Муркоче.)

Учасники вистави: хлопчик дивиться з осудом на першу дівчинку, друга дівчинка — усміхається; її мама заперечливо хитає головою.

Майструва́в, бешкетува́ти, відва́жився, втри́мався.

Чи лёгко зробити вибір?

Ніна Бічу́я

ПИРІЖОК З ВИШНЯМИ

Славко́ в одній руці тримав пиріжка, а в другій — дерев'яну шаблюку. Він грізно вимахував шаблюкою на всі боки. І від нього сахáлись* голуби. А маленька Леся, яку зачепила Славкова шаблюка, заплакала.

Неподалік сидів на лавці Гриньо́. Він майстрував щось із трісочок — може, літака, а, може, щось інше. Гриньо був несливий хлопчик, але запитав у Славка: «Нащо ти так?»

— Хіба я чіпав її? — зухвало гукнув Славко.

— Ти її вдарив.

— То, може, побіжиш Лесиній мамі скажеш?

Гриньо не знав, що відповісти. Воно ніби й наговорювати негарно. Але ж і бешкетувати не слід.

А Славко **хитро глянув** на Гриня й запропонував:

— Хочеш пиріжка з вишнями? Ох і смачний! На, бери.

Гриньо глянув на рум'яний, пухкий пиріжок. Не втримався, взяв.

— Тепер ти вже ніби нічого й не бачив, правда? — **ще лукавіше поглядаючи**, запитав Славко.

— Бачив, — сказав Гриньо.

— **Е ні, тепер не бачив, не бачив!** — проспівав Славко і знову став розмахувати шаблюкою.

«Але ж я бачив», — подумав Гриньо, відв'одячи очі від пиріжка. Він одсунув його від себе і навіть не нагнав горобця, що відважився клюнути червону вишеньку. «Не треба мені твого пиріжка, — зітхнув він. — Я все одно бачив!»

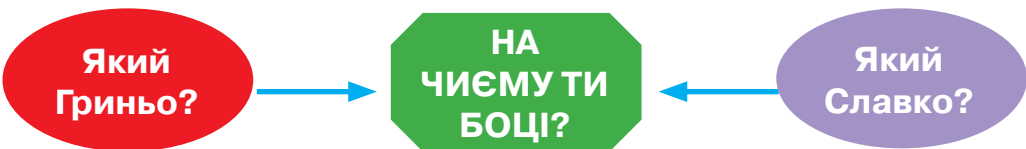

Саха́лися — тут: злякано відлітали.

- Як розважався Славко? Чому злякалася маленька Леся?
- Як до цього поставився Гриньо? Чому він не знав, що відповісти Славкові?
- Як Славко запропонував хлопчикові пиріжок? Про який задум Славка свідчать виділені вислови?
- Чи легко Гриню було зробити вибір? Які почуття він переживав? Як далі він буде діяти?
- Чи не траплялися з тобою подібні випадки?

Займи позицію

Досліджуємо текст

Встрявати, цьогорічне, ніякісінько, роззирнувшись.

Про що може бути це оповідання?

Оксана Кротюк

ШКІДЛИВА ЗВИЧКА

Легенько скріпнула дерев'яна хвіртка, і на подвір'я зайшов сусідський дідусь Микола.

— Дай, Боже, здоров'я! — привітався він.

— Дай, Боже, усім! — відповів од хлівця Мишків дідусь Іван і ступив сусідові назустріч. Мишко, що сидів під крилатим горіхом, полишив їсти з мисочки вишні й відсунувся на край лави, звільняючи для дідусів місце. Він дуже любляв слухати розмову дорослих і мав негарну звичку безцеремонно* в неї встрявати.

Тим часом дідусі посідали на лаві й завели мову спочатку про те, яким жарким видалось цьогорічне літо, потім про пасіку.

— А я вчора у тітки Гані був. Вона мене ситром* напувала, — **втрутився Мишко**.

Але дідусь продовжував свою розповідь, навіть не глянувши на онука. **Мишко перечекав якусь мить і знов сказав:**

— Наш Мурчик десь носа подряпав!

Проте розмова між старіми тривала.

Мишко образився: «Чого це вони не звертають на мене уваги?». І, **набравши повні груди повітря, вигукнув:**

— Учора Максимко, що їхня хата біля криниці, ліз через паркан і штани подер.

Однак і ця новина не справила на дідусів ніякісінького враження.

— Ви чуєте?! — **несамовіто заволав Мишко**. — Максимко штани-и-и подер!

І тут дідусь Микола, роззирнувшись до-вкругі, питає в дідуся Івана:

— А де це твій Михайло? Щось я дав-ненько не чув його й не бачив. Він у вас не з тих, що язик, мов лопата, і строчить, як з автомата. Либонь, зараз десь при цікавому ділі?

Од цих слів очі в Мишка стали наче блюдця, рот — подібним до бублика. Він мовчки зсунувся з лави і, присоромле-ний, потюпав до хати.

Безцеремонно — тут: неввічливо.

Ситро́ — фруктовий газований напій.

- Хто дійові особи оповідання?
- Де відбувалася розмова дідусів? Про що вони вели мову?
- Простеж за виділеними в тексті висловами. Як Мишко привертав до себе увагу? Яким ти його уявляєш?
- Коли Михайлик зрозумів недоречність своєї поведінки?
- Які порівняння засвідчують його розгубленість?

Далі ви прочитаєте уривок із повісті **Оксани Радушинської «Щоденник Славка Хоробрика, або Пригоди хлопчика-міліціонера*»**.

Славко Хоробрик — звичайний молодший школяр, але в нього незвичайна мрія — бути міліціонером.

Він потрапляє в різні пригоди, бо щиро прагне захистити слабших, побороти несправедливість.

Чи подобається вам читати про пригоди ваших однокласників?

Міліціо́нер — так раніше називали працівників поліції.

Наздоженемо, верещіш, страшніючого, добрячого, найстрашніший, теперішній.

КИШЕНЬКОВІ ГРОШІ

Троє п'ятикласників нетерпляче тупцювали за рогом школи. Хіба приємно у таку погоду стояти в самих піджаках і бозна-скільки на нього чекати? На кого? Та на другокласника Вітька! Невже він надумав обкрутити їх круг пальця: не піде по булочку і не принесе грошики? Та ні — іде... Нарешті показався з-за школи.

— Куди це ти так хутко чимчикуєш? — виступив, руки в боки, один вимагач.

— Скільки гривень дала тобі сьогодні матуся на солоденьке? — поцікавився другий. — Давай-но я перерахую...

А худорлявий, мов соломинка, боязкий Вітько нерішуче зупинився і навіть трохи позадкував від задира́к.

— Навіть не думай утікати — наздоженемо, — суворо попередив п'ятикласник.

— Мама сказала.. — набрався мужності хлопчик і заговорив голосно, мало не закричав, — мама забороняє мені віддавати кишенькові гроші... будь-кому...

Схоже, Вітько сам налякався своєї сміливості. Але хлопчик відважно поглянув на п'ятикласників, ніби зовсім-зовсім їх не боявся. Хоч насправді ще й як боявся...

— Чого ти верещиш?! — задираки також налякалися, що Вітьків крик можуть почути і прийти на допомогу. — Цить! Швидко віддавай гроші, бо повернешся додому з «ліхтарем» під оком!

— А-а-а! — зненацька заволав Вітько.

* * *

Його вереск лунав так гучно, що його почула за рогом школи Катруся Розумниця.

— Як вам не соромно! — ще зда́леку загукала дівчинка, ледве побачила цю негідну картину.

— Тобі чого треба, малá? — огризнувся п'ятикласник.

— Негайно відпустіть хлопчика! — наказала Катруся і насупилася так, ніби зібралася завдати їм добрячого прочухана.

— Іди собі, куди йшла! — злісно просичав до неї опецькуватий* задьора.

— Піду, тільки разом із хлопчиком, — вирішила смілива Катруся. — Відпустіть його, бо буде гірше!

— Гірше? Що ти можеш нам зробити, малá? — зверхньо хмикнув п'ятикласник.

— Викличу міліцію, — відрубала* дівчинка.

— Ага! Міліція так відразу візьме та й прибуде! Немає їм більше чого робити, — зайшовся глузливим реготом друзяка-вимагач.

* * *

— А міліція вже тут! — це Славко Хоробрик наспів на лемент.

— Ти ще хто такий? — брови у задираки поповзли на лоба. — Звідки взявся цей хлопчак?

— Я — майбутній міліціонер, — повідомив Славко.

— Майбутній — не теперішній... — хмикнув вимагач.

— То ви хочете поговорити зі справжніми міліціонерами? — чемно уточнив Славко Хоробрик. — Це дуже просто! Міліції буде про що з вами розмовляти. Вимагати гроші — справжній злочин!

— Який ще злочин? — налякалися п'ятикласники і позадкували від войовничих дітлахів. — Ми пожартували, а малий не зрозумів...

— Я телефоную на 102 і викликаю міліцію! — оголосила Катруся.

— А-а-а-а!!! — заволали розбишаки й щодуху наживали п'ятами*.

— Більше їх не бійся, — порадив хлопчикові Славко Хоробрик. — А якщо вони знову візьмуться за своє, ти одразу кажи мені. Майбутній міліціонер — це теж міліціонер! — запевнив він. — У біді не залишимо.

— Гарзд. Дякую, — усміхнувся Вітько. — А тепер можна я побіжу по булочку, бо скоро перерва закінчиться?

— Авжеж, біжи. І не запізнюйся на урок, — напоумив* його Славко.

Катруся, яка після свого переможного окрику: «Телефоную на 102!» — досі стояла з вазоном, нарешті поцікавилася у Славка:

— А ти справді майбутній міліціонер?

— Звичайно, — запевнив її хлопчик.

— Скажи, а дівчатка можуть бути міліціонерами? — обережно запитала Катруся і затамувала подих.

— Ні. Дівчатка можуть бути міліціонерками! — уточнив Славко.

— Ура! Тоді я буду міліціонеркою! — зраділа дівчинка. — Будьмо друзями! Мене звати Катруся Розумниця.

— А мене Славко Хоробрик. Звісно, будьмо.

Відтоді Славко і Катруся стали друзями-нерозлійвода*.

Опéцькуватий — невисокий на зріст, товстий, незграбний.

Відрубáла — тут: різко сказала.

Накива́ли п'ятами — швидко побігли.

Напо́умив — тут: порадив.

Друзі-нерозлі́йвода — дуже дружні, діють одноставно.

- Прочитайте оповідання. Які запитання у вас виникли?
- Чим зацікавила вас ця пригода? Де вона відбувалася?
- Назвіть дійових осіб оповідання. Як вимагачі залякували Вітька? Чи зміг хлопчик побороти свій страх?
- Як Катя захищала Вітька? Як діяв Славко? Які слова тексту засвідчують ставлення автора до вимагачів?
- Виберіть уривок тексту для читання в особах.

Обговоріть разом. Чому Славко і Катя перемогли нахабних, сильних і доросліших за себе хуліганів?

- Чи траплялися з вами подібні випадки? Який висновок зробив/зробила для себе кожен/кожна?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Як називається розділ? З яких тем складається?
- ♦ На яку тему вірш «Хиталочка-гойдалочка»?
- ♦ Хто автор оповідання «Глуха дівчинка»? Які твори письменника ти читав/читала?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ У яких віршах відображено картини природи?
- ♦ Чим вірш-небилиця схожий на казку?
- ♦ Чим оповідання відрізняються від віршів?
- ♦ Головною думкою якого твору може бути прислів'я «За праве діло стій сміло»?

Вмію...

- ♦ Розказати напам'ять вірш Ліни Костенко «Пряля».
- ♦ Знайти рими у вірші Максима Рильського «Кіт-воркіт»:

Вітер віє з-під воріт,
у воротях — сірий кіт.

Вітер сірому котові
чеше вусики шовкові.

Ясне сонце випливає,
коту спинку вигріває.

Кіт воркоче, кіт муркоче,
ніби щось сказати хоче.

- ♦ Знайти зачин, основну частину та кінцівку оповідання Ніни Бічуї «Пиріжок з вишнями».
- ♦ Визначити головну думку оповідання «Глуха дівчинка».
- ♦ Знайти й пояснити смисл порівнянь у вірші Анатолія Качана «Хвилювалось море».
- ♦ Скласти афішу про виставу.

Висловлюю ставлення, почуття...

- ♦ Вчинки дійових осіб, які викликають у мене захоплення, а які — незгоду, обурення.
- ♦ Випадок ..., який викликав співчуття, бажання допомогти ...
- ♦ Якщо б зустрівся/зустрілася з Гриньо, я б йому порадив/порадила ...
- ♦ Афіша, яка може мене зацікавити ...

У КОЛІ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК

Літературні казки, на відміну від народних, мають **авторів**. Далі ви прочитаєте казки, створені письменниками в різні часи. З героями казок трапляються фантастичні пригоди: радісні, сумні, але завжди повчальні.

Будьте вдумливими читачами!

- Визначай дійових осіб твору.
- Звертай увагу, які почуття переживають персонажі.
- Розрізняй позитивні й негативні вчинки, висловлюй своє ставлення до них.
- Порівнюй малюнки з текстом.
- Став запитання до прочитаного.
- Знаходь образні слова та вислови.

Іван ФРАНКО (1856–1916)

Видатний український письменник. Народився в селі Нагуєвичі на Галичині в сім'ї коваля. Ріс допитливим хлопчиком, з дитинства знав багато народних пісень. Рано залишився сиротою. Вчився у школі й університеті легко, був дуже здібним і працьовитим.

Уже у 18 років почав друкувати свої перші твори. Для дітей видав збірку казок «Коли ще звірі говорили», які створено за сюжетами народних.

- ◆ Дізнатися більше про цю людину великої душі й розуму ви зможете з незвичайної книжки **«Франко від А до Я»**.

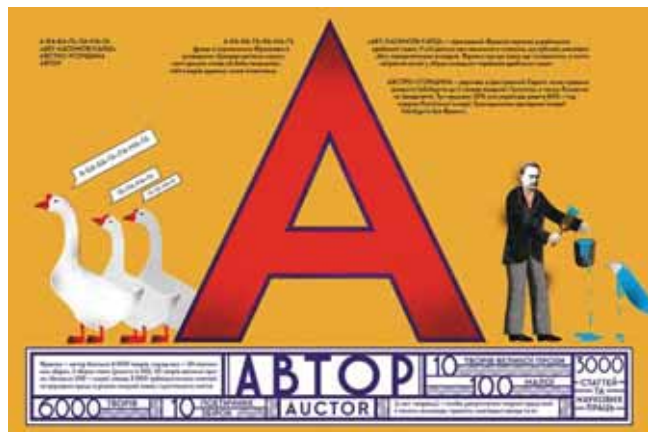
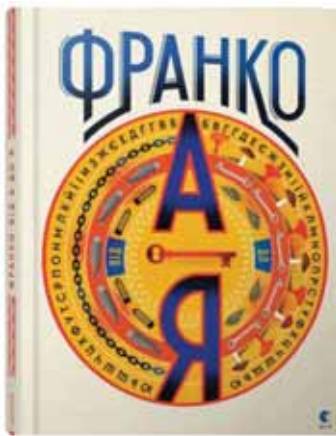

<https://bit.ly/2vXsReY>

◆ Прочитай з неї уривок.

Існував звичай називати дитину іншим, «домашнім» іменем, аби вберегти її від нечистої сили. Івана Франка в дитинстві кликали Миронем, а його молодшого брата Захара — Михайлом. Так був Франко «малим Миронем» приблизно до 5-літнього віку, до навчання у початковій школі.

Великóдню, наввипередки, прудкіший, випередження, здіймається, дріжджі.

ЛИСИЧКА І РАК

Поміркуй! Чи відома тобі ця казка? Що підказує заголовок?

Зустрілася Лисичка з Раком. Стала собі й дивиться, як він помаленьку лізе, а далі давай з нього насміхатися:

— Ну, та й швидкий же ти, нема що й казати! Справжній неборак*! А скажи-но мені, Рáче-неборáче, чи то правда, що тебе раз у великóдню п'ятницю по дріжджі послали, а ти аж за рік у великодню суботу з дріжджами прийшов та й ті посеред хати розлив?

— Може, коли й правда була, — каже Рак, — а тепер дуже на брехню схоже.

— Овва! Значить, ти тепер прудкіший став?

— Прудкіший чи ні, а кепкувати* з себе не дам. Коли хочеш знати, який я прудкій, то побиймося об заклад, що я швидше від тебе до того пенька добіжу.

— Що? Що? Що? — здивувалася Лисичка. — Ти хотів би зі мною бігати наввіпередки?

— Не тільки побіжу, а ще й один скок дам тобі на віпередження і швидше від тебе буду на місці, — мовить Рак.

Побилися вони об заклад. Стала Лисичка на скок попереду Рака, а Рак учепився їй клешнями у хвіст. Рушила Лисичка, **біжить щодуху**, аж курява здіймається. Добігла до пенька та й кличе:

— А де ти, Раче? Нічого не чути.

— Ну, Раче, де ти там? — ще раз кличе Лисичка та й обернулася хвостом до мети.

Отоді Рак відпустив її хвоста та й каже:

— Та ось де я! Давно вже жду тебе, аж трохи поза межу забіг.

Неборак — людина, яка викликає співчуття; тут: слово, мовлене з насмішкою.

Кепкувати — глузувати, сміятися з когось.

- Про кого ця казка? З кого глузувала Лисичка?
- Чому Рак вирішив її провчити? Як це йому вдалося?
- Чи справедливим було покарання Лисички? Доведи свою думку.
- До виділених висловів добери близькі за значенням.

Працюємо разом. Розгляньте ілюстрацію в «Медіа-віконці». Якої казки Івана Франка вона стосується?

ПРИСЛІВ'Я

Менше говориш, більше вчуєш.

МЕДІАВІКОНЦЕ: МАЛЮНОК, ІЛЮСТРАЦІЯ

👍 Малюнки, ілюстрації, як і текст, передають нам багато інформації. Як саме? Кольорі, розмір, композиція малюнка дають змогу «прочитати», що хоче сказати глядачам художник. Розглянемо малюнок художниці **Валерії Соколової** до книжки **Івана Франка** «Коли ще звірі говорили».

Який епізод прочитаної казки намальовано? Який вигляд має Лисичка? Вона розгублена чи задоволена? Яким зображено Рака? Які в нього клешні? Що він міг говорити в цей момент Лисичці? Що вас зацікавило на малюнку, що здивувало? Створіть свою ілюстрацію до казки.

Наталя ЗАБІЛА (1903–1985)

Народилася поетеса в Санкт-Петербурзі у високоосвіченій родині, де любили книжки, музику, театр. Наталя Львівна так згадує своє дитинство: «Нас у родині було семеро сестер і братів, я по старшинству — друга. Мама не вмiла співати, тому перед сном читала нам вірші, яких вона знала безліч. Не дивно, що майже всі ми змалку любили

малювати, писати вірші та казки».

Поетеса видала близько 200 книжок: «Ясочина книжка», «Під ясним сонцем», «Лісова криничка», «Прогулянка до лісу» та інші.

- ◆ Послухайте вірші Наталі Забіли в аудіокнизі «Ясочина книжка». Які з них вам уже знайомі?

<https://bit.ly/2Hm9mSy>

Прочитайте віршовану казку за строфами.

ХТО СИЛЬНІШИЙ?

- ◆ Розгляньте малюнки до твору. Хто на них зображений? Як ви вважаєте, між ким буде змагання?

Одного разу Сонце й Вітер посперечались не на жарт: хто з них із двох сильніший в світі і більш за те пошани варт?

Говорить Вітер: — Я суворий, я й нажену на всіх страхі, я й розхвилюю синє море, я й на хатах зірву дахі!

Я взимку віхолою вію, усе заметами запну́.
Я і тебе здолать зумію — на тебе хмари нажену!

— Зате ж весною, — Сонце каже, —
поглянь на перші квіточкі:
на них мій промінь тільки ляже —
вони й розкриють пелюсткі.

І на дере́вах змерзлих, голих
бруньки розпукуються теж...
Мені послухне все навколо,
бо сили маю я без меж!

Як влітку все росте і спіє —
це ж я життя всьому даю,
це ж я усе навколо грію,
і все ласкаю, і люблю.

Коли ж пташиний спів замовкне,
я порядкую як на те —
звелю тихенько: «Листя, жовкни!» —
І листя стане золоте!

Скривився Вітер нетерпляче:
— Еге ж, це поки я притих!
А як подму́, тоді побачиш,
що залишу́ я з квітів тих!

Та ще й без жодного зусилля
я на дере́ва налечу
і все те жовте листя з гілля
і позриваю, й розмечу!

Та що казати?! Нумо нині
ми перевіримо — хто із нас
скоріш страху́ завдасть людині
і роздягти зуміє враз?!

Пішли. Аж глядь — по полю чітко
веде до ста́ву лю́дський слід.

І справді, зда́лека вже видно —
людина вибігла на лід!

На голові — пухнаста шапка,
на плéчах теплий кожушок,
кашне червоне в білу крапку
та ще й ремінний поясок.

І ковзани в людини гострі...
Її впізнати можна враз!
Звичайно ж, ця людина — Костик.
Отой, що ходить в другий клас.

Ось він на старті, як годиться,
пригнувшись на хвилину, **став**
та й полетів, помчав, як птиця,
через увесь широкий **став!**

А Вітер каже: — Ну й людина!
Та хто ж її не дожене?!
Зірву я миттю й кожушину,
і шапку, й в крапочку кашне!

Присвиснув Вітер і помчався,
на хлопця **налетів як стій***!
І тут, на диво всім, почався
між хлопчаком і Вітром бій.

Завивши так, що стало жаско*,
за шапку Вітер враз смикнув!
А Кость лише міцніш зав'язки
під підборіддям затягнув.

Тоді, іще грізніш завивши,
рвонув Вітрило кожушок,
а Костик, ходу не спинивши,
затяг тугіше поясок.

Вітрило за кашне узявся, —
бо ще двобóю не кінець!
А Кость лиш дужче замотався
й заткнув кінці за ремінець.

Та як почне робить фігури,
виписувати кренделі!..

І Вітер зупинивсь похмуро
та й ліг безсило на землі.

— Тепер вже я візьмусь за діло! —
тут голос Сонце подало
і заблищало, заясніло,
розливши світло і тепло.

Воно торкнулось обережно
до хлопчакóвої щоки
та й каже: — Скинь важку одержу,
щоб далі бігать залюбки!

І Костик скинув кожушинку,
жбурнув кашне і шапку в сніг
і, заспівавши пісню дзвінко,
навколо ковзанки побіг.

Сплеснулась рибка в ополонці,
лід заіскрився, наче скло...
І Вітер подививсь на Сонце
та й каже: — Ти перемогло!

Налетів як стій — тут: дуже сильно.
Жаско — дуже страшно.

- Сподобався тобі вірш? Хто дійові особи твору? Як Вітер переконував Сонце у своїй силі? Що воно йому відповідало?
- Між ким був бій? Як Костик захищався від Вітру? Чим закінчився бій?

Робота в парі. Чим схожі й чим відрізняються виділені в тексті слова?

- Хто знайде найбільше римованих слів, що означають дію?

Поміркуйте разом. Які ознаки казковості є у творі? Як би ви відповіли на запитання в заголовку? Хто насправді переміг?

гордість
гідність

НЕХАЙ БУДУТЬ І СОЛОВЕЙ, І ЖУК

У садку співав Соловей. Його пісня була чудова. Він знав, що його пісню люблять, і тому дивився з гордістю на квітучий сад, на яскраве синє небо й на маленьку Дівчинку, яка сиділа в саду і слухала його пісню.

А поряд із Солов'єм літав великий рогатий Жук. Він літав і гудів. Соловей перервав свою пісню і каже з досадою Жуку:

— Припини гудіти. Ти не даєш мені співати. Твоє гудіння не потрібне нікому. **І взагалі, краще було б, якби тебе, Жука, зовсім не було.**

Жук із гідністю відповів:

— **Ні, Солов'ю, без мене, Жука, світ також неможливий, як і без тебе, Солов'я.**

— Оце так мудрість! — засміявся Соловей. — Отже, ти теж потрібний людям? Ось запитаємо у Дівчинки, вона скаже, хто потрібен людям, і хто не потрібен.

Полетіли Соловей і Жук до Дівчинки, запитують:

— Скажи, Дівчинко, кого треба залишити в світі — Солов'я чи Жука?

— **Нехай будуть і Соловей, і Жук,** — відповіла Дівчинка. Подумавши, додала: — Як же можна без Жука?

- Хто дійові особи казки?
- З яким почуттям Соловей дивився на світ? Знайди та прочитай про це речення в тексті.
- З яким почуттям відповів Жук Солов'ю? Прочитай.
- Знайди та прочитай відповідь Дівчинки. Чи згоден/згодна ти з нею? Чому?
- Прочитай у рамці назви почуттів. Яке, на твою думку, виявляв Соловей, а яке — Жук? Доведи.

Вчимося слухати і розуміти текст

- ✦ Послухайте казку **Галини Малик «Чому равлик ховається?»** у виконанні авторки. Чи можете за її назвою передбачити, про що в ній розповідається?

<https://bit.ly/2YxnMpT>

Якось до Равлика завітала Не-Дуже-Чемна Жаба.
 — Запроси мене до своєї хатки, — сказала вона Равлику.
 — Але ж ти не помістишся в ній, — відповів Равлик.
 — Але ж я прийшла до тебе в гості? — спитала Жаба.
 — В гості... — розгублено ствердив Равлик.
 — Отже, ти мусиш мене запросити! — переможно закричала Не-Дуже-Чемна Жаба.

Незручно стало Равлику. Справді, якось негарно виходить. Прийшли до тебе гості, а ти не можеш запросити їх до хатки. Виліз Равлик із своєї мушлі й каже:

— Заходь, будь ласка...

Почала Жаба лізти. І вона лізла, лізла й пхалася до маленької мушлі, аж доки мушля тріснула й розпалася на дві половинки. І залишився бідолашний Равлик без домівки. Він збудував собі нову хатку. Але відт́оді, як тільки хтось торкнеться його, Равлик одразу ж ховається.

Він думає, що це знову до нього в гості прийшла Не-Дуже-Чемна Жаба.

- Чи відповідає зміст казки вашим очікуванням?
- Хто прийшов до Равлика в гості? Які слова Равлика показують, що Не-Дуже-Чемна Жаба прийшла без запрошення?
- Послухайте казку ще раз. Зіставте, як поведив себе Равлик, а як — Не-Дуже-Чемна-Жаба.

Зробіть висновок: які риси виявив Равлик у спілкуванні з непроханою гостею? А які — Не-Дуже-Чемна-Жаба?

- Чи справедливим є її ім'я?
- Чому Равлик не запрошує до себе нікого в гості?
- У чому помилився Равлик? Що б ви йому порадили?

Чиє рішення краще?

Марія Манеру

ЗБОРИ ІГРАШОК

Тієї ночі в кімнаті одного Хлопчика відбувався справжній переполох. Усі іграшки зібралися поговорити про своє майбутнє, тому що з появою в будинку Робота Хлопчик, здається, повністю забув про них.

— Ми маємо повернути прихильність Хлопчика, — сказав Пазл, який був дуже мудрим.

— Що ж ми робитимемо? — запитали Ролики та М'ячі, що були найкращими приятелями.

— Ми маємо підлаштуватися до цього, — відповів Пластилін.

Всі іграшки почувалися дуже нещасними.

Але Пазл вигадав дуже гарний план:

— Об'єднаймося із Батарейками.

Так вони і зробили. Батарейки, які були заодно з іграшками, припинили свою роботу. Тож відтоді Робот перестав працювати. Спочатку Хлопчик був дуже розлючений, він струснув Робота та кинув його на підлогу, але Робот і далі не працював.

Хлопчику стало прикро та нудно. Він не знав, що робити без свого Робота! Але потім знову почав бавитися із звичайними іграшками, радіючи старім друзям. Відтоді кожного дня Хлопчик грав деякий час із Роботом, але не забував і про інші іграшки. А понад усе йому подобалося кататися на ковзанах і грати у футбол зі своїми друзями!

Переклад з іспанської О. Соколової

- Які іграшки були у Хлопчика? Чим вони були стурбовані?
- Чому кожна іграшка пропонувала свій план?
- Як їм вдалося повернути прихильність Хлопчика?
- Прочитайте назви почуттів. Які з них ви змогли розпізнати у словах і вчинках дійових осіб?

Сум, радість, злість, нудьга, здивування, образа.

- Який висновок із цієї історії зробив кожен із вас?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

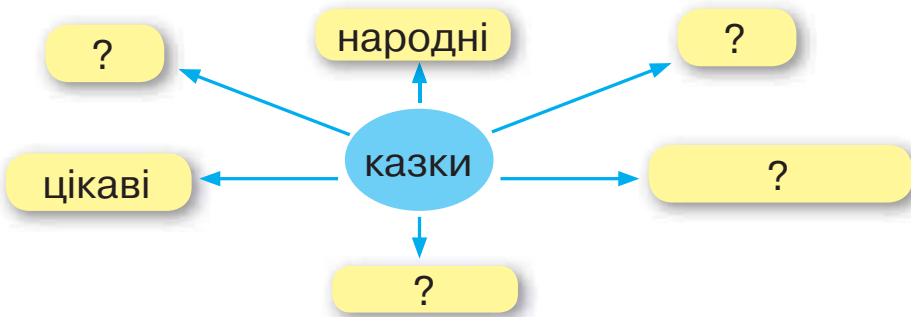
- ◆ Ці казки літературні тому, що вони ...
- ◆ Назва віршованої казки ... Її автор — ...
- ◆ Яка казка розпочинається так: «Зустрілася Лисичка з Раком»? Її написав ...

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Чому Равлик нікого не запрошує в гості?
- ◆ Чому Рак переміг Лисичку?
- ◆ Чим казка відрізняється від оповідання?
- ◆ Якими засобами малюнки передають інформацію?

Вмію...

- ◆ Визначити головну думку казки Василя Сухомлинського «Нехай будуть і Соловей, і Жук».
- ◆ Знайти казку, змісту якої відповідає прислів'я «Де сила не візьме, там розум допоможе».
- ◆ Поставити запитання до твору «Хто сильніший?».
- ◆ Знайти образні вислови в казці Івана Франка.
- ◆ Доповнити тематичну павутинку «Казки».

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Мене здивувало, що ...
- ◆ Яка казка найбільше сподобалась? Чим саме?
- ◆ Визначаю, які вчинки дійових осіб добрі, а які — погані.
- ◆ Автори, твори яких хочу знайти й прочитати ...

ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО

 Тарас Шевченко.
Автопортрет,
написаний 1840 р.

Кожен українець із дитинства знає про Тараса Шевченка. У багатьох родинах є книга віршів поета — «Кобзар». Так називалась його перша книжка. Згодом і самого Тараса Шевченка стали називати Кобзарем українського народу, бо він найбільше за все любив Україну.

Тарас Григорович ШЕВЧЕНКО народився **9 березня 1814 року** в селі Мбринці на Черкащині в родині кріпаків.

Ще з дитинства майбутній поет дуже захоплювався малюванням. Із часом він став видатним художником.

Розгляньте портрет, на якому він намалював себе молодим, замріяним.

Помер поет **10 березня 1861 року** в Санкт-Петербурзі. Похований у Кáневі на Чернечій горі над Дніпром.

Найрідніші, недосипають, плекáють, господарством, здáлеку, неабíщо.

Дмитро Красицький

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Дорогі, найрідніші для дітей мати й батько. Вони ночей недосипають, милують, ростя́ть, плекáють* дітей. І Тарас любив свою ніжну, ласкаву трудівницю-маму. Вона часто хворіла і, коли йому було дев'ять років, тяжко занедужала й помёрла. Гірко плакав Тарас за ненькою, але що можуть допомогти сльози? Дру́гого дня викопали у вишняку* яму і там, як заповідала мати, поховали її.

Тяжке життя настало для сиріт. Нікому було приголубити, їсти зварити, сорочку випрати, за господарством доглянути. Батько щодня на панщині, змарнів... Тяжко-важко жилося сиротам. Так Шевченко пізніше й писав: «Тяжко-важко в світі жити сироті без роду...».

Батько часто вирушав з панською хурою* в далеку дорогу і застудився. Зима була дуже люта, а одежина яка там у кріпака — благенька*: свита з дірками, що аж вітер поза спіною гуляє. Привезли здалеку зовсім хворого. Недовго лежав Григорій Іванович. Перед смертю батько ласкаво подивився на Тараса і сказав, що з господарства синові нічого не треба: з нього вийде неабіщо*. Не помилився батько — **з Тараса Шевченка вийшов великий художник і народний поет...**

Плекáють — дуже турбуються.

Вишн'як — вишневий сад.

Ху́ра — великий віз або сани для перевезення вантажів.

Благéнька — стара, зношена.

Неабіщо — щось незвичайне.

- Що ти дізнався/дізналася про батьків поета? Розкажи.
- Що перед смертю сказав батько про Тараса? Прочитай.
- *Тяжко-важко в світі жити сироті без роду* — як ця думка розкривається в тексті? Прочитай.
- Які запитання в тебе виникли?

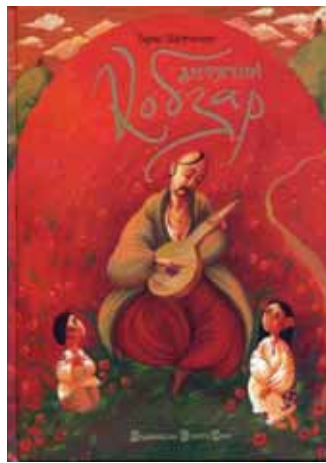
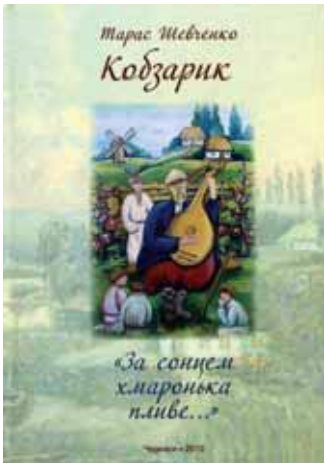

Попрацюйте разом. Скільки в тексті абзаців? Доберіть заголовки до кожного. Це буде план тексту. Підготуйте за ним переказ прочитаного.

Досліджуйте! Знайдіть пояснення, що означають ім'я *Тарас* і прізвище *Шевченко*.

Розгляньте книжки для дітей з віршами Тараса Шевченка. Особливістю книжки **«Кобзарик “За сонцем хмаронька пливе...”»** є її оформлення малюнками дітей Шевченкового краю, які перегукуються зі змістом віршів. Деякі з них ви можете побачити на сторінках підручника.

Прочитайте уривки з творів Тараса Шевченка. Зверніть увагу, як **мелодійно, образно** звучить слово поета.

* * *

...Світає, |
край неба палає, |
соловейко в темнім гаї
сонце зустрічає. | |
Тихесенько вітер віє, |
степи, | лани мріють, |
між ярами над ставами
верби зеленіють. | |
Сади рясні похилились, |
тополі поволі | стоять собі, |
мов сторожа, |
розмовляють з полем. | | |

 Ілюстрація
Яни Бойко
(12 років)

- Сподобався тобі вірш? Який настрій він створює?
- Які картини природи описано в кожній строфі вірша?
- Пряме чи переносне значення мають виділені речення?
- У якому темпі, з яким почуттям краще прочитати вірш?
- Розглянь малюнок до вірша. Вечір чи ранок зображено на малюнку? Хто в центрі картини?
- Який краєвид перед хлопчиком? Який, на твою думку, настрій у сопілкаря?
- Чи можна сказати, що на малюнку, як і у вірші, з любов'ю зображено рідну природу?
- Вивчи вірш напам'ять.

* * *

Встала весна,
чорну землю
сонну **розбудила**,
уквітчала її рястом,
барвінком **укрила**;

і на полі жайворонки,
соловейко в гаї
землю, ўбрану весною,
вранці зустрічають...

- Які слова з вірша допомагають уявити весну як живу істоту?
- З яким почуттям ти прочитаєш вірш?
- Вивчи вірш напам'ять.

Краса природи і краса людини

* * *

Зацвіла в долині
червона калина,
ніби засміялась
дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
пташечка зраділа
і защебетала.
Почула дівчина,
і в білій свитині
з біленької хати
вийшла погуляти
у гай на долину...

Ілюстрація
Анастасії Олійник
(11 років)

- Яку картину змальовано у вірші?
- З ким поет порівнює калину?
- Розгляньте малюнок на попередній сторінці. Хто на ньому зображений? Кого юна художниця намалювала в центрі, ближче до глядача?
- Який вигляд має дівчина? Який у неї настрій? У що вона вдягнена? Які кольори переважають на малюнку?

Робота в парі. Прочитайте вірш одне одному не поспішаючи, передаючи почуття милування красою природи. **Поміркуйте**, після якого слова слід зробити найдовшу паузу.

Чимало віршів Тараса Шевченка покладено на музику. Цей вірш зазвучав як пісня у творі українського композитора Аркадія Філіпенка. Чи слухали ви пісні на слова поета на уроках музичного мистецтва? Чи сподобалися вони вам?

Вадим Скомаровський

НАД «КОБЗАРЕМ»

Тихо надворі. **Ні вітру, ні хмар,**
ані шелесне верба височенька.
Наша Оленка відкрила **«Кобзар»**,
вголос читає Тараса Шевченка.
Ген за рікою синіє гора,
в небі веселка розквітла казково.
Ніжно влітається в гомін Дніпра
добре і щире **Шевченкове слово**.

- З яким почуттям дівчинка читає вірші?
- Яку інтонацію читання підказують виділені слова?
- Чи є в тебе вдома «Кобзар»? Вибери з книжки вірш і підготуйся прочитати його однокласникам й однокласницям.

Робота в групі. Створіть книжечку-малюнок «Дитинство Тараса».

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Хто такий Тарас Григорович Шевченко?
- ♦ Де народився поет? Ким були його батьки? Що сказав Григорій Іванович Шевченко про майбутнє свого сина?
- ♦ Що означають ім'я Тарас і прізвище Шевченко?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Що означають вислови: *край неба палає; лани мріють*?
- ♦ Картини яких пір року описано у прочитаних віршах?
- ♦ Чому поета люблять і шанують?

Вмію...

- ♦ Розказати напам'ять вірш ...
- ♦ Роз'єднати слова і виразно прочитати уривок із вірша Тараса Шевченка:

Тихесеньковітервіє,
стеги, лани мріють,

міжяраминадставами
вербизеленіють.

- ♦ Назвати порівняння й образні вислови з прочитаних віршів.
- ♦ Розповісти про місця в нашому краї, пов'язані з ім'ям Кобзаря.

❖ Пам'ятник молодому
Тарасові Шевченку
у Вінниці

Висловлюю ставлення, почуття...

- ♦ Розкажи про свої враження від прочитаного, почутого та побаченого на уроках за цим розділом.
- ♦ До якого вірша тобі хотілось би зробити малюнок?
- ♦ Що ще ти б хотів/хотіла дізнатися про життя Тараса Шевченка? Що прочитати?

НАДІЙШЛА ВЕСНА ПРЕКРАСНА...

Весна — чарівний час пробудження природи, оспіваний у мистецтві, уславлений у народних святах, народній творчості. Навесні сонце яскравіше, небо стає вищим, зелень аж блищить... Тому й радіє душа, хочеться співати, працювати, славити рідну землю.

У розділі ти прочитаєш авторські й народні твори про зміни в природі, настрої та почуття людей, весняні свята й ігри.

Будьте вдумливими читачами!

- Визначай: про що твір; хто його автор; коли відбуваються події; хто дійові особи твору; розпізнавай їхні почуття.
- Висловлюй ставлення до прочитаного.
- Збагачай своє мовлення новими словами.

Народні пісеньки, весняні ігри здавна маніли дітей на луки, вулицю: щоб разом бігати, співати, промовляти різні жмурилки, заклички, мирилки, мріяти, робити цікаві справи.

ОЙ ВЕСНА, ВЕСНА...

Українська народна пісня

Ой весна, весна, —
днем красна,
що ти нам, вєсно, принесла?
Принесла я вам літечко,
щоб родилось житечко,
ще й озимая пшениця
і усякая пашніця,
ще й чарівні квіточки,
щоб квітчались діточки.

Попрацюйте в групах. Вивчіть пісню напам'ять.

Розіграйте **інсценівку**: одна група викликає весну, інша — відповідає. З яким настроєм, рухами будете промовлять або наспівувати пісеньку?

Жітечко, літечко, полечко, зіллячко, подвір'ячко.

ВИЙДИ, ВИЙДИ, СОНЕЧКО

Українська народна пісня

Вийди, вийди, сонечко,	на весняні квітоньки,
на дідове полечко,	на маленькі дітоньки,
на бабине зіллячко,	там вони граються,
на наше подвір'ячко,	тебе дожидаються.

- Прочитай пісню мовчки. Чи всі слова зрозумілі?
- Знайди в пісні рими. Знайди в пісні пестливі слова. Яку інтонацію читання вони підказують?
- Підготуйся прочитати її вголос — наспівно, заклично.

✦ **Пригадай**, що таке **мирилка**. Які мирилки ти знаєш? Чи допомагають вони тобі в житті?

Варвара Гринько

МИРИЛКИ

* * *

Ти — не ворог, я — не ворог.
Нам сваритись просто сором.
Помирились, помирились,
щоб ніколи не сварились.

* * *

Ти не плач, не плач, не плач	бо у тебе добре серце.
і скоріш мені пробач,	Будемо завжди дружити
і на мене ти не сердься,	і ніколи не сваритись!

Інсценізуємо в групах. Кожна група вибирає та вивчає одну мирилку. Потім промовляє її, супроводжуючи відповідними рухами й мімікою.

Досліджуємо текст

Ключові речення

Олександр Копиленко

ВЕСНА ІДЕ

Ще зовсім недавно важко було сонечку пробитися промінням крізь хмари. Вони волохаті, неначе брудні, нависають над землею, а ми поглядаємо на небо, питаємо:

— Коли ж ти, сонечко любе, розтопиш весь сніг і сріблясті ручаї полинуть у річкі, в ярі?

Та ось повертаєшся зі школи і мружиш очі від яскравого світла. Сонце вже бавиться. Ще не припікає як слід, а тільки лагідно доторкається до обличчя.

Це ж березень місяць прийшов — перший місяць весни! А чи ж розвісили ви шпаківні? Десь уже мчать до нас з далеких країв заклопотані, веселі шпаки. Їм треба хатину, щоб вивести своїх діток. Так са́мо прилітають по черзі й жайворонки та зяблики. Теж наші перші весняні гості.

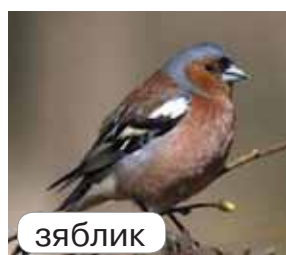
Жайворонки поселяються на ланах, на таловинах. Зяблики в лісах, гайках, парках, садах. Незабаром ми почуємо їхні гучні, веселі, весняні пісні. А які чисті голоси в пташóк!

шпаки

жайворонок

зяблик

На ще вóгких пагорбках, на схилах, зацвіли наші перші весняні квіти — мати-й-мачуха. В них квітки яскраво-жовті, ніби краплини вранішнього сонця. З-під торішнього листа соромливо виставив свою фіолетову квітку волохатий сон. Щоб не боятися нічного холоду, сон надів на себе цю пухнасту шубу.

мати-й-мачуха

сон

Погляньте, **муха вже гріється на сонечку**, ще млява, неповоротка, але вже пряде лапками, гладить ними себе по черевцю. Це вона чепуриться.

А по-справжньому сонце почне оживляти вже після 21 березня, коли день дорівнює ночі. А далі дні почнуть збільшуватись, а ночі корótшати... **Йде справжня весна**, щоб ураз перемогти зиму.

- Прочитайте текст за абзацами. Скільки їх у тексті? Звертайте увагу на виділені речення. Як змінюється сонце?
- У якому абзаці йдеться про перших весняних птахів? Про перші весняні квіти? Коли день дорівнює ночі?
- Що нового ти дізнався/дізналася з тексту? Розкажи.

Працюємо разом. Прочитайте вдумливо тільки ключові речення. Розкажіть за ними текст.

Образ весни в поезії

* * *

Надійшла весна прекрасна,
многоцвітна, тёпла, ясна,
наче дівчинка в вінку.
Зацвіли луги, діброви,
повно гомону, розмови
і пісень в чагарнику́.

Іван Франко

- Прочитай вірш. Які ознаки весни передають її красу? З ким вона порівнюється?
- Назви пари римованих слів.
- Вивчи вірш напам'ять.

МЕДІАПРОЕКТ: «Класна газета»

 Чи випускали ви газету в першому класі? Про що в ній повідомляли?

- Хто її читав?
- Про що б ви хотіли створити газету в 2 класі? Адже навчальний рік скоро завершується!

ЯК СТВОРИТИ КЛАСНУ ГАЗЕТУ?

Обговоріть у групах свої пропозиції. Це допоможе вибрати найкращі ідеї щодо її змісту.

?

Як ми святкували
Новий рік.

?

Готували подарунки
для воїнів.

?

Розповісти про нашу
поїздку.

Наші найцікавіші
ранкові зустрічі.

?

Спільно
з батьками провели
свято «Україна —
це ми!».

Марія Чумарна

* * *

Сьогодні Василько найкраще читав,
а Ігор найкраще усіх звеселяв,
Оленка у танці весь клас здивувала —
а Віра задачі усі розв'язала.

Хто зіркою буде у класі сьогодні?

Одну обирати ми зірку не згодні —

ми завтра ще більше здивуємо вас:

хай сяє, мов небо, наш зоряний клас.

Поміркуйте разом над виділеними реченнями.

Чи згодні ви з думкою поетеси?

Спробуйте змінити вірш, уставляючи імена ваших одно-
класників і однокласниць.

У ГАЗЕТІ КОЖЕН ЗМОЖЕ СКАЗАТИ СВОЄ СЛОВО ПРО СВІЙ ЗІРКОВИЙ КЛАС!

Обговоріть: хто виконує які завдання?

Я

Принесу світлини з нашої
поїздки в Карпати.

Напишу цікаве про мого
улюбленого песика...

МИ

Придумаємо назву.

Напишемо тексти.

Зберемо малюнки,
світлини...

Проведемо **інтерв'ю**.

Запитаємо:

— Які враження від нашої газети? Що сподобалось?
А що ні?

Вчимося слухати і розуміти текст

- ✦ Послухайте вірш. **Звертайте увагу**, що вчитель читає зі співчуттям, а що — з докором.

Причина–наслідок

Ліна Костенко

ПЕРЕКИНУТА ШПАКІВНЯ

Плаче шпак уранці після зливи,
де шумлять на греблі явори,
що шпаківню **вітер чорногрівий***
перекинув **дénцем догорі**.

Бóрсаються* бідні шпаченята,
як його зарадити біді?

Кліпають із пiтьми оченята:

— Випадемо, татку, що тоді?

Ще якби їм день чи півтора́дні,

ще якби їм днів хоча б із п'ять!

Бо вони ще ж зовсім безпора́дні —
падаючи, ще не полетять.

Як же, хлопці, хатку ви прибили,

що її **порушили вітри?!**

Плаче шпак уранці після зливи,
де шумлять на греблі явори...

Вітер чорногрівий — тут: дуже сильний.

Бóрсаються — тут: намагаються триматися.

- Які почуття викликав у тебе вірш?
- Яка біда трапилася зі шпаченятами? Чому так сталося?
- Прочитай вірш. Розглянь малюнок. До яких рядків він?
- Знайди у вірші рими.

Поетеса назвала вірш **«Перекинута шпаківня»**.
Який заголовок ти б придумав/придумала до цього твору?

Пригадайте. Які твори Василя Сухомлинського ви вже читали? Про що вони?

Віткнулись, подобаєшся, простягнѳв, відвести.

**Про що може йти мова в цій казці?
Чи допоміг малюнок передбачити зміст?**

Василь Сухомлинський

ХЛОПЧИК І ДЗВІНОЧОК КОНВАЛІЇ

Прийшла весна. Із землі віткнулась зелена стрілка. Вона швидко росла, потім розділилась на два листочки. Листочки стали великі. Між ними з'явився маленький па́гін. Він піднявся, нахилився до одного листка й ось на світанку розцвів сріблястим Дзвіночком. Це був Дзвіночок Конвалії.

Раненько Дзвіночка побачив Хлопчик. Його зворушила краса квітки. Він не міг відвести очей від Конвалії. Хлопчик простягнув руку, щоб зірвати квітку. А квітка йому шепоче:

— Хлопчику, навіщо ти хочеш мене зірвати?

— А ти мені подобаєшся. Ти дуже гарна, — каже Хлопчик.

— Добре, — зітхає Дзвіночок Конвалії. — Зривай, але перед тим, як зірвати, скажи, який я гарний.

Подивився Хлопчик на Дзвіночок Конвалії. Квітка була справді чудова. Вона була схожа на ранкове небо й на блакитну воду ставка, і ще на щось дивовижно красиве. Хлопчик усе це відчував, але висловити не міг.

Він стояв біля Дзвіночка Конвалії, зачарований красою квітки. Стояв і мовчав.

— Рости, Дзвіночку, — тихо прошепотів Хлопчик.

- Прочитай казку. Які почуття вона викликала в тебе? Хто дійові особи в цьому творі?
- Як у казці названо конвалію? Чому саме сріблястим Дзвіночком?

Робота в парі. Прочитайте діалог Дзвіночка Конвалії та Хлопчика. Якою Хлопчик побачив квітку? Чим він був зворушений? Яке почуття переживав?

Обговоріть. Що основне хотів сказати читачам автор? Які роздуми викликає казка?

Порівняння-образ

Анатолій Камінчук

Українська писанка,
як дитяча пісенька,
як бабусина казка,
як матусина ласка.

Сяду собі скраєчку
і розмалюю яєчко,
хрестик, зоря, віконце,
і стане воно мов сонце.

- Прочитай вірш. Із чим поет порівнює писанку?
- З яким настроєм дитина розмальовує писанку?
- Як ти розумієш ці порівняння?
- Чи є в тебе досвід малювати писанки? Розкажи.

◆ **Розглянь** картину. Який настрій вона у тебе створює?

Наталя
Бендус-
Петровська.
Великдень

◆ Розкажіть про великодні свята, вживаючи ці вислови.

Велі́кдень, кра́шанка, пі́санка, фарбува́ння, розпі́сунання, великоду́шно, сі́мвол житт́я, дзвони, весняні квіти.

Почуття любові

Володимир Лучук

Малюнок
Богдана Матвіїва
(10 років)

ТІЛЬКИ МАМА

— Я на ковзанку піду! | |
 — А коли ж до хати? | — тільки
 мама вміє так |
 лагідно спитати. | |
 — На ходу сніданок з'їм! | |
 — Так не слід робити! | —
 тільки мама може так |
 лагідно сварити. | |
 В снах літаю до зірок... | |
 — Час вставати, сину... | —
 тільки мама збудить так |
 лагідно дитину. | |

- З яким почуттям мама запитує, повчає, будить? Чому?
- А як ти скажеш про інтонацію своїх розмов з мамою?
- Добери до слова *лагідно* близькі за значенням слова.

Порівняння-образ

Леся Українка

НА ЗЕЛЕНОМУ ГОРБОЧКУ

На зеленому горбочку |,
 у вишневому садочку |,
притулилася хатинка |,
мов маленькая дитинка |
 стиха вийшла виглядати |,
 чи не вийде її мати | |.
 І до білої хатинки |,
немов мати до дитинки |,
 вийшло **сонце** |, **засвітило** | |
 і хатинку **звеселило**.

- З яким почуттям поетеса говорить про хатинку? Підтвердуй свою відповідь, звертаючись до тексту.
- Які порівняння використано у вірші? Що вони передають?
- Знайди слова, які римуються.

Створюємо усний журнал

Підготуйте разом з учителем **сценарій свята до Дня матері** у формі **усного журналу**. Доберіть поезії, створіть малюнки і **листівки-запрошення**.

Тетяна Майданович

ЩО ТАКЕ МИР

Гуляє із мамою хлопчик
в берéтику набакір.
Читає весняні плакати.
Запитує: Що таке — мир?

Вона пригортає міцно
своє веселе дитя:

Мир — коли я з тобою!
Мир — це життя!

- Прочитай вірш. Передай голосом питальну й окличну інтонацію.
- Як би ти відповів/відповіла на запитання хлопчика?

Розгляньте уважно мурал*. Які символи миру ви бачите?

«Рукавичка» миру. Мурал на стіні мариупольської школи № 68 створив японський художник Міязакі Кенске разом із дітьми, які постраждали від війни.

Мурал (стінóпис) — велика картина, що намальована на стіні будівлі.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ◆ Слова з якого вірша стали назвою розділу?
- ◆ У якому творі розповідається про життя лісових мешканців ранньою весною? Хто його автор?
- ◆ Якими новими словами збагатився твій словник?

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Чому *весна днем красна*? Чому вона *многоцвітна*?
- ◆ Чому Хлопчик не зірвав Дзвіночок Конвалії?
- ◆ Чому українці вважають писанки оберегами рідної оселі й життя?

Вмію...

- ◆ Розказати вірші, які вчив/учила напам'ять.
- ◆ Знайти відповідність між назвою вірша і його автором:

«На зеленому горбочку»

Анатолій Камінчук

«Українська писанка»

Іван Франко

«Надійшла весна»

Леся Українка

- ◆ Дібрати матеріал до «Класної газети».
- ◆ Розповісти текст за ключовими словами.
- ◆ Установити причину й наслідок у вірші Ліни Костенко «Перекинула шпаківня».

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Який із прочитаних творів викликав почуття радості, а який — здивування? Чому?
- ◆ Звертаючись до мами, бабусі, використовую образні вислови, порівняння ...
- ◆ Які з творів розділу хочу прочитати своїм рідним?

СКІЛЬКИ НА ЗЕМЛІ ІЩЕ ЦІКАВОГО!

Дитячі журнали, енциклопедії, довідники пробуджують допитливість, уяву і бажання творити.

Долучайся до кола їх читачів!

Будьте вдумливими читачами!

- Шукай нові знання, запитуй про незрозуміле.
- Дізнавайся про різні джерела інформації.
- Запам'ятовуй значення нових слів.
- Уявляй невідоме, доповнюй і змінюй прочитане.
- Висловлюй своє ставлення до прочитаного, побаченого.

Теми розділу:

- Що? Де? Чому? Навіщо?
- Фантазуй і створюй!

Що? Де? Чому? Навіщо?

Олександр Дерманський

ЧУДО ІЗ ЧУДЕС

Чудеса бувають різні,
це відомо всім,
і, звичайно ж, їх на світі
більше, ніж сім.

Чудеса, повір, повсюди —
тільки придивись.

Ну скажи, хіба не чудо —
птах, що лине в вись?

А хіба не диво-дивне —
квіточка мала,

що у місті з-під асфальту
раптом проросла?
Та повір, найбільше, друже,
чудо із чудес,
те, що ми живемо в світі,
повному чудес!

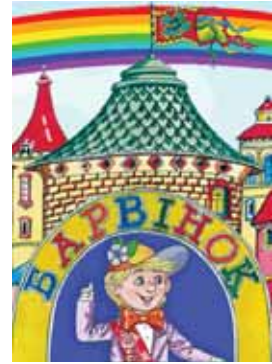

- Які чудеса побачив поет у довкіллі?
- Чи погоджуєшся ти, що чудеса є скрізь? Які чудеса ти спостерігаєш навколо себе? Що можеш про це розказати? Чи намалювати?

Погортаємо сторінки **«Барвінка»**. Його читачі — барвінчата — запитують журнал про все, що їх цікавить, дізнаються про дивні справи, факти.

Наприклад, на запитання дівчинки **«Скільки часу на день треба читати?»** «Барвінок» відповідає так.

ЧИТАННЯ — КЛАСНІ «ЛІКИ»

Ти вже знаєш, що читання дає нові знання, покращує пам'ять, розвиває увагу, зменшує стрес.

Звісно, цього досягають не за 5 хвилин читання. То скільки хвилин щодня треба читати? Кожен визначає сам. Це залежить від любові до книжок, кількості вільного часу тощо.

Однак зваж на такі факти. Люди, які щодня читають не менш як 30 хвилин, живуть приблизно на два роки довше, ніж ті, хто не читає. І починати вживати ці класні «ліки» краще в дитинстві.

- Із чим у цій відповіді ти погоджуєшся? Що викликає сумнів? Чому?

МЕДІАВІКОНЦЕ: ДИТЯЧІ ЖУРНАЛИ, ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

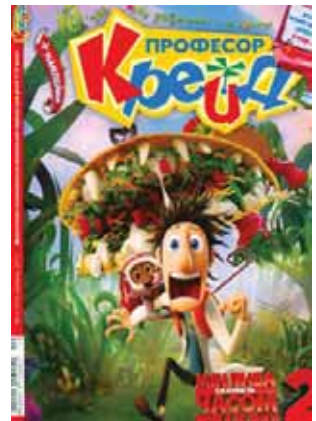
👍 Розглянь виставку журналів для дітей.
Які з них тобі відомі?

розважально-
пізнавальний

багато інформації
про живопис,
музику, літературу

надає перевагу
пригодам,
цікавинкам про
техніку, відкриття

Зверніть увагу. У кожному журналі багато розділів — на різні теми та смакі: про природу, пригоди, секрети спілкування...

Поради для тих, хто прагне спілкуватися з журналами:

- * журнал починай читати з обкладинки;
- * зверни увагу на номер журналу, рік, де він видається;
- * погортай журнал: які в ньому рубрики, малюнки;
- * розповідай про прочитане батькам, друзям;
- * надсилай до редакції запитання, малюнки, казки.

Завітай на сайт журналу «**Барвінок**». Скільки років видається цей журнал? Отже, його могли читати твої батьки, бабусі, дідусі. І навіть прабабусі й прадідусі. Розпитай їх про це.

<https://www.barvinok.info>

Роздивись обкладинку ще одного дитячого журналу — «**Крилаті**».

Знайди на обкладинці інформацію

Для **кого** журнал?

Яке **число** журналу?

Що **зображено** на обкладинці?

Про **що** ти зможеш **дізнатися** з журналу?

Поміркуйте!

- Чим схожі журнали для дітей?
- Чим вони відрізняються від підручника?
- Створи **рекламу** журналу, який ти любиш читати.

У журналі «**Джміль**», окрім тем з мистецтва, є рубрика «**Школа економіки**». Наприклад, читачі знайдуть тут цікаву інформацію про виникнення грошей, як їх виготовляють, як правильно їх використовувати.

НАША ГРИВНЯ

Українські гривні дуже гарні! Від 1996 року, коли вони були введені, їхній зовнішній вигляд, навіть розмір, кілька разів змінювався, і вони ставали дедалі кращими.

Розгляньте вдома разом з мамою або татом паперові гроші. Кого і що на них зображено?

Українську гривню дуже важко підробити, адже на кожній купюрі багато захисних елементів...

- Що нового ти відкрив/відкрила для себе? Що ще хотів/хотіла би дізнатися про нашу гривню?

ЧОМУ ГРОШЕЙ НЕ МОЖЕ БУТИ СКІЛЬКИ ЗАВГОДНО?

- Прочитай текст мовчки. Підготуйся відповісти на запитання, що є у заголовку.

— У мене є ідея! — раптом вигукнув Пензлик*. — Треба надрукувати на банкнотному дворі багато грошей і роздати їх людям, щоб усім на все вистачало!

— Ні, цього робити не можна, — заперечив Джмелик*. — Самі по собі гроші — це просто папірці. Кількість грошей у країні має дорівнювати кількості товарів та послуг, які в ній виробляються. Якщо грошей буде забагато, а хліба, наприклад, замало, то він і коштуватиме дорожче. Тож вам доведеться заплатити за буханець не 10, а, приміром, 100 грн. І навіть якщо у кожного буде валіза грошей, їх усе одно буде замало.

— От шкода, а так хотілося б зробити всіх щасливими...

— **А хіба щастя в грошах?** — мовила Книжечка*.

Пензлик, Джмелик, Книжечка — постійні герої журналу «Джміль».

- Між ким відбувається розмова?
- Яка ідея виникла в Пензлика? Прочитайте.

Поміркуйте разом над думкою, яку висловила Книжечка. Уявіть, що ви берете участь у цій розмові: **з чим ви можете погодитися, а що — заперечити?**

✦ Послухайте казку-загадку.

Про одне по-різному

Марія Чумарна

ТОВАР І ПОКУПЕЦЬ

Казка-загадка

Один чоловік орав нивку, а мимо проїжджав багатий пан. Сподобалась йому нивка, — зелена діброва над річкою, як віночком, огорнула нивку. Жайворон у небі весело співає.

— Чоловіче, продай мені свою нивку! — гукає пан.

— Ця нивка — не товар: вона — моя годувальниця. Я не можу її продати! — відказав чоловік.

— Усе в житті може бути товаром! — засміявся пан. — Скажи, скільки золотих ти просиш за свою нивку? Я плачу тобі сто золотих! За такі гроші можна цілий маєток купити!

— **У житті є речі, котрим не можна скласти ціну і не можна продати,** — відказує селянин.

- Хто дійові особи казки? У кого був товар? Хто був покупцем? Що хотів покупець?

Обговоріть: чому в селянина і пана були різні погляди на нивку?

- Прочитайте казку рідним. **Поміркуйте разом** над смислом виділеного речення.

НАШІ МУДРІ ДРУЗИ – ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Чи знайоме тобі слово «енциклопедія»? Це серйозне слово стосується не тільки великих книг для дорослих.

Для дітей теж видається чимало енциклопедій. **Це спеціальні книжки, у яких уміщено тексти, фотографії, малюнки з різних галузей знань.**

Є для дітей і **тематичні енциклопедії**, наприклад, про тварин, різні країни, космос та інші.

Енциклопедію читають повільно, вдумливо. Її цікаво гортати, роздивлятися малюнки, світлини, перечитувати цікаві розповіді, роздумувати над прочитаним, шукати відповіді на свої запитання.

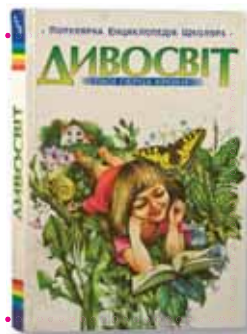

Щоб легше знайти потрібну інформацію:

- * ознайомся з будовою книги енциклопедії;
- * уважно прочитай обкладинку книги;
- * погортай сторінки й роздивись окремі малюнки;
- * дізнайся, що охоплює зміст (перелік розділів, творів);
- * зверни увагу на умовні позначення, словничок.

Раджу тобі почитати енциклопедію для дітей «**Дивосвіт**». У ній послідовно вміщено різноманітну інформацію про Небо, Землю, Воду, Вогонь. Читача захоплюють чудові малюнки, світлини.

Досліджуємо текст

ПОКЛОНІННЯ ВОГНЮ

У давні часи людина дуже мало знала про природу. А тому багато чого боялася. Як маленька дитина шукає захисту в батьків, так і людина у далекому минулому зверталася по допомогу до Місяця і Сонця, Землі й Вітру.

Вранці сходило Сонце, дарувало день і освітлювало все, що вночі лякало. Увечері, після заходу Сонця, разом з темнотою до людини повертався страх. І вона просила Сонце не залишати Землю вночі.

Люди поклонялися богам і героям, просили їх захистити від холоду й темряви, від голоду й хижих звірів.

Стародавні греки, наприклад, поклонялися **Прометію** — герою, який приніс вогонь людям. Стародавні єгиптяни вважали найголовнішим бога Сонця — **Ра**. А наші предки — слов'яни — шанували **Перуна** — бога дощу, грому й блискавки.

Люди вважали вогонь священним. І коли вони навчилися зберігати його, то були переконані, що це — щедрий дарунок небес. А тому вклонялися вогню, обожнювали його, приносили йому жертви.

(З популярної енциклопедії школяра «Дивосвіт»)

- Що нового ти дізнався/дізналася з тексту?
- Про що хочеш запитати?
- Чому наші пращури вважали вогонь священним?
- Як вони вклонялися вогню?
- Скільки в тексті абзаців? У якому сказано про бога наших предків — слов'ян?

Будьте уважними читачами! Скільки разів у тексті вжито слово **Сонце**?

Досліджуйте! Знайдіть у бібліотеці енциклопедію для дітей. Розгляньте, як вона побудована. Що вас зацікавило? Підготуйтеся розповісти про це у класі.

Фантазуй і створюй!

На уроках читання ви придумували нові назви цтворів, словесні малюнки, рекламу, розігрували сценки...
Усе це — **іскринки творчості**.

Тут ви прочитаєте твори різних жанрів про бажання і вміння творити. А створювати своє дуже непросто...
Але так цікаво!

Будьте вдумливими читачами!

- Звертай увагу на образні віслови.
- Визначай якості, що допомагають людині творити.
- Добирай рими.
- Уявляй, доповнюй прочитане і створюй своє.

- Пригадай, що ти знаєш про хмари з уроків «Я досліджую світ».
- А ти любиш роздивлятися хмаринки? Що уявляєш?
- Прочитай, якими хмарки побачила поетеса.

Надія Кир'ян

РОЗМОВА ХМАРОК

Відпалало сонце жарко.
В надвечір'ї — ніжні хмарки:
хмарка Лев і хмарка Кіт
розмовляють край воріт.
Тільки що це?
Кіт не слуха. У ката пропали вуха.
Кіт підвівся в повний зріст:
«Де подівся Лєвів хвіст?»
Каже Кіт: «Ходімо в дім!»
Каже Лев йому: «Ходім!»
Лев і Кіт — зайшли у дім
і розтанули, мов дим.

- Прочитай, кого побачила поетеса в небі. Яку розмову вели «Кіт» і «Лев»? Чому вони розтанули?

Чи бачив/бачила ти хмари, які нагадують дивовижних істот? Розкажи про це.

- Вибери з вірша пари слів, що римуються.

Веселе слово

Павло Глазовий

ЯК СЕРГІЙКО ВЧИВ КЛОУНА БОБУ СКЛАДАТИ ВІРШІ

Нещодавно у Сергійка
булі іменини.
Гарних іграшок ще більше
стало у хлопчини,
бо рідичі і сусіди,
рідні мама й тато
дали йому подарунків
багато-багато:
білий катер, синю дзиґу,
зайця заводного
ще й — такого великого! —
клоуна смішного.
Клоун кліпає очима,
розмовляти вміє.
Що йому Сергійко скаже —
все він розуміє.

Сергійко. Давай віршики складати.

Боба. Я не знаю, як віршики складають.

Сергійко. Дуже просто. Я тобі зараз скажу слово,
а ти придумай до нього таке слово, щоб було прикладно.
Я скажу *лопата*, а ти скажи *хата*.

Боба. Значить, треба, щоб слово прикладалося?

Сергійко. Еге ж, *хата* — *лопата*, *ніжка* — *кішка*.

Боба. Зрозуміло. Кажі слова.

Сергійко. Раз-два, кажу слово *голова*.

Б о б а. Шапка!
Сергійко. Ні, Бобо, не зможеш ти віршики складати.
Нема у тебе хисту.

Б о б а. Неправда! Умію, умію!

Сергійко. То спробуй скласти віршика про собачку.

Б о б а. Будь ласка.

Гака-мака-бака-лака!

А на вулиці собака.

Сергійко. Не годиться. «Гака-мака» — таких слів немає...

Б о б а. Нічого, що немає. Слухай! Я зараз складу віршика про себе.

Гоба-лоба-чоба-тоба,

я веселий клоун Боба!

Сергійко. Ні, так віршики не складають. Не буде з тебе поета.

Б о б а. Реба-леба-меба-деба,
як не буде, то й не треба!

Сергійко. А ти ноти знаєш?

Б о б а. Знаю.

Сергійко. Всі?

Боба (*співає*).

Боба ноти знає всі:

до-ре-мо-ре-тру-ля-сі.

Сергійко. Треба казати: до-ре-мі-фа-соль-ля-сі.
Не знаєш ти нот.

Б о б а. Нехай буде й так.

Боба всіх не знає нот:

до-ре-море-суп-компот!

Сергійко. Несерйозний ти, Бобо. Не вийде з тебе музики.

Б о б а. До-ре-море-суп-компот!

Я не хочу знати нот.

Сергійко. Бобо, йди сюди. Я тебе щось хочу запитати.

Б о б а. Питай.

Сергі й ко. Ти вмєш загадки відгадувати?

Б о б а. Я все вмю.

Сергі й ко. Тоді слухай мене уважно. Я тобі розкажу віршика, а ти в ньому повинен відгадати останнє слово.

Б о б а. Я готовий.

Сергі й ко. Є у мене дядько льотчик.

Він літає швидко так!

Візьме він мене з собою

і посадить на

Б о б а. І посадить на будяк!

Сергі й ко. Що ти таке вигадав? На літак посадить, а не на будяк. Ану, ще відгадай!

Б о б а. Кажи загадку!

Сергі й ко. Дуже весело мені: їду верхи на

Б о б а. ...їду верхи на свині! Угадав! Угадав!

Сергі й ко. Та не на свині, а на коні. Хто ж на свині їздить?

Б о б а. Ти на коні, а я на свині. Мені байдуже, на чому їздити, я ж клоун.

Ру-ду-ду! Ру-ду-ду!

буду там кататися.

Завтра в цирк я піду.

Буде весело мені,

На собачці й на свині

будуть всі сміятися.

- Як у Сергійка з'явився Боба? Як хлопчик пояснював клоуну, що таке рима? Прочитай.
- Чи зрозумів Боба, як складати вірші?
- Які слова клоуна тебе найбільше розсмішили?
- Як би ти пояснив/пояснила Бобі, як складати вірші?

Граємо сценки!

Одна група готує інсценівку «Як Сергійко вчив Бобу складати вірші». Інша — «Як Боба відгадував загадки».

- Слова Сергійка читайте з питальною та повчальною інтонаціями, а Боби — весело, радісно, інколи здивовано.
- Рухами, мімікою передавайте своє ставлення до зображеного.

Ваш помічник — **театральний словничок**.

Ліна Костенко

ВЕРБОВІ СЕРЕЖКИ

Біля яру, біля стежки
одягла верба сережки.
Головою хилитала,
потихесеньку питала:

— Де ота біленька хатка,
що гарнесенькі дівчатка?
Хай би вибігли до стежки.
подарую їм сережки.

- Придумай казку про пригоди дівчаток, яким верба подарувала чарівні сережки.

Які особливості казок ти вже знаєш? Чим вони відрізняються від оповідань?

Пофантазуй! Спробуй створити свою казку.

Спочатку має бути **задум**. Потім оживуть **казкові герої**, які потрапляють у різні пригоди, вони за щось борються, когось захищають... Це вже **зміст** казки. А чим вона закінчиться?

Звичайно, **добром!**

Підказки, як створити свою казку

- * У казках тварини, речі, явища природи можуть діяти й розмовляти, як люди.
- * Персонажі можуть бути дуже маленькими й надзвичайно великими (крихітка Дюймовочка, велетень Іван Побиван).
- * Дійові особи казок часто мають незвичайні імена (Котигорошок, Незнайко, Пеппі Довгапанчоха).
- * Сюжетами казок можуть бути історії виникнення слів, особливості зовнішності людей, тварин, явищ («Про що розповіли Незабудки», «Чому в морі вода солоня», «Як у верблюда з'явився горб», «Карлик Ніс»).
- * Герої казок потрапляють у незвичайні пригоди й за допомогою своїх якостей або чарівних речей переміщують зло.

Літóвище, злітно-посадкóва, пасажірський, розпізнавáльних, творцéві, відстані, лáйнер.

Як здійснити мрію

Микола Снаговський

ПРО ПАСАЖИРСЬКИЙ ЛАЙНЕР І ПАПЕРОВИЙ ЛІТАЧОК

Борис мріє стати льотчиком або відомим конструктором літаків. Але, поки маленький, він любить гратися з паперовими літачками. Виготовляє їх різні — на диво друзям і знайомим. А секрет простий: Бориско щодня має змогу зі свого вікна спостерігати літóвище. Сяде якийсь літак на злітно-посадкóву смúгу, а хлопчик миттю хапає аркуш паперу і намагається виготовити з нього копію отого пасажирського лáйнера*.

Якось хлопчикові вдалося зробити дуже вдалу копію, тож він запустив її зі свого вікна. Підійняв вітер його паперовий літачок та потихеньку поніс на літoвище й опустив... Знаєте куди? Поряд зі справжнім лайнером. Той глянув на літачок.

— Ти хто?

— Я — літачок!

— А чий? На тобі ж немає жодного нáпису...

Літачку стало соромно. Він попросив вітерця, щоб той піддув йому під крила, аби мерщій повернутися до свого конструктора. Нехай він зробить відповідні пóзначки.

— Чому ти такий червоний? Ти ж був білим? — здивувався вголос Бориско, коли літачок приземлився на підвіконня.

— Це від сорому, — відповів здивованому хлопчику літачок. — Я ж без розпізнавáльних знаків! Мене могли б збити або сприйняти за міжнародного шпигуна. Зроби на мені необхідні позначки, як у того красивого лайнера.

— Я придумав, напишу на тобі «Авіалінії Бориса» тип «БО-19», тобто Борис, який народився дев'ятнадцятого числа.

Літачок на radoщах знову став білим, вдячно помахав крильми своєму творцеві, коли той спускав його зі своїх рук у повторний політ. А невдовзі знову приземлився поряд з красивим лайнером.

— Це що за «Авіалінії Бориса»? Не знаю таких. А ліцензія* є?

— Наші авіалінії міжнародні, ліцензія є, — відповів паперовий літачок фразою, яку почув від свого конструктора.

Почувши це, до паперового літачка кинулися нетерплячі пасажири — комашки, цвіркуни, світлячки та інші дрібненькі істоти. Їм також треба було летіти на далекі відстані у своїх термінових справах.

 Літачка охопила неабияка гордість: його перші пасажири заповнили салон! Він рішуче здійнявся у повітря, лігши на потрібний курс*.

Лайнер — тут: великий пасажирський літак.

Ліцензія — тут: право здійснювати польоти.

Лігши на потрібний курс — полетів у потрібному напрямку.

- Сподобалася тобі ця історія? Значення яких слів ти б хотів/хотіла з'ясувати?
- Хто головний герой твору?
- З ким поряд опинився паперовий літачок? Чому йому вдалося повернутися до хлопчика?
- Чи сподобався тобі напис на паперовому літачку?
- Які дії Бориса показують його творчість і наполегливість у створенні літачка?
- Які нові слова ти зможеш уживати у своєму мовленні?

Працюємо в парі. Обговоріть: цей твір — оповідання чи казка? Обґрунтуйте свої відповіді, звертаючись до тексту.

Уявіть, що ви потрапили у країну **Фантазілію**. Опинились у дивному саду із чарівними квітами. З-поміж них Чарівниця-господиня саду вибрала для вас чотири квіточки з чудовими побажаннями.

Про ці квіточки поетеса **Лідія Компанієць** написала вірш «**Чотири квіточки**».

ЧОТИРИ КВІТОЧКИ

Зірву я, любі діточки,
для вас чотири квіточки:
що першую — **хоробрую**,
що другу — **предобрую**,
що третю — **вродливу**,
четверту — **щасливу**.
Живіть, ростіть хоробрими,
хорошими та добрими,
вродливими, щасливими,
немов пташки над нивами!

- Які квіточки подарувала дітям Чарівниця?
- Якою ти уявляєш кожну квіточку? Як її можна зобразити?

А яку квіточку ти вибрав/вибрала для себе? Намалюй її. А може, ти придумаєш казку про свою квіточку? І теж станеш Чарівником або Чарівницею. Спробуй!

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ◆ Назви дитячих журналів та про що в них можна прочитати.
- ◆ Які бувають енциклопедії для дітей?
- ◆ Поради для тих, хто хоче читати журнали.
- ◆ Як знайомитися з новою книжкою?

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Чим схожі всі журнали? Чим вони відрізняються від підручників?
- ◆ Як користуватись енциклопедією?
- ◆ Які риси допомагають людині придумувати нове?
- ◆ У якій послідовності можна створити класну газету?

Вмію...

- ◆ Брати участь в інсценізації творів.
- ◆ Знаходити на обкладинці журналу необхідну інформацію.
- ◆ Ставити запитання за прочитаним.
- ◆ Доповнити й змінити прочитаний твір.
- ◆ Дібрати порівняння, образні вислови.
- ◆ Доповнити речення: *Вірш — це не просто рима, а й ...*

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Про що було найцікавіше читати ...
- ◆ Про що хочу дізнатися більше ...
- ◆ Прагну створити ...
- ◆ Які завдання ставлю для себе в читанні?

Словничок настроїв і почуттів

гідність

злість

розгубленість

гординь

любов

сором

доброта

ніжність

страх

жадінність

образа

сум

зяздрість

радинь

щастя

Розпізнай почуття і настрої.

Театральний словничок

Актор/акторка — виконавці ролей.

Афіша — повідомлення про виставу.

Глядач/глядачка — той, хто дивиться виставу.

Жести — рухи тіла чи рук.

Міміка — вираз обличчя.

П'еса — твір, за яким ставлять виставу.

Репетиція — підготовка до вистави.

Сцена — місце дії.

ЗМІСТ

ДО ШКОЛИ. ДО КНИГИ, ДО ДРУЗІВ ДУША ПОРИВАЄТЬСЯ ЗНОВ!

Валентин Бичко. Літо, до побачення!	4
Створюємо усний журнал	5
Микола Сингаївський. До школи.	6
Нузет Умеров. Наш клас	7
Марія Хоросницька. Добра порада	8
Тетяна Цидзіна. Очі, вуха маю...	8
Лідія Повх. В їдальні	8
Василь Сухомлинський. Як Наталка в Лисиці хитринку купила. . .	10
Медіавіконце: читаю, слухаю, бачу	12
Юрій Ярмиш. Зайчик і Вовчик.	14
Максим Рильський. Ми збирали з сином...	15
Дмитро Павличко. Небеса прозорі...	17
ВЕСЕЛЕ СЛОВО. Грицько Бойко. Хвастунець	17
Григорій Фалькович. Чесний кіт	18
Дрізд і голуб. Українська народна казка.	18

ЧИТАЄМО І ПІЗНАЄМО ТАЄМНИЦІ РІДНОЇ МОВИ

Олександр Підсуха. Ой, яка чудова українська мова...	20
Оксана Кротюк. Ходить сон	21
Колискові. З народного.	21
Дитячі заклички. З народного.	23
Лічилки. З народного	24
Мирилки. З народного	25
Загадки. З народного	26
Дмитро Білоус. Загадки про розділові знаки.	27
Скоромовки. З народного.	27
Грицько Бойко. Вареники	28
В'язка народних прислів'їв	28
Кіт і пес. Українська народна казка	29
Василь Чухліб. Чи далеко до осені?	30
Медіавіконце: книжка.	32
Надія Мовчан-Карпусь. Василинка	34
Варвара Гринько. Сію дитині	34
Зірка Мензатюк. Золоте серце.	35
МОВНІ ЦІКАВИНКИ.	
Василь Плахотников, Ігор Січовик, Тетяна Корольова	36

В КОЖНІЙ КАЗЦІ Є УРОК, МОВ У КВІТОЧЦІ МЕДОК

<i>Тетяна Майданович. Примовка до казки</i>	38
<i>Вовк та собака. Українська народна казка</i>	39
Медіавіконце: мандрівка до бібліотеки	40
<i>Цап і баран. Українська народна казка</i>	42
<i>Виноградар і змія. Болгарська народна казка</i>	45
<i>Оселедець і камбала. Польська народна казка</i>	46

ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА...

<i>Марія Чумарна. Маленька і велика</i>	50
<i>Роде наш красний. Українська народна пісня</i>	51
<i>Василь Скуратівський. Калина</i>	52
<i>Наталка Поклад. Петриківські диво-квіти</i>	53
<i>Анатолій Костецький. Батьківщина</i>	54
<i>Леонід Полтава. Наша Батьківщина</i>	54
<i>Марія Морозенко. Мій тато повернувся із війни</i>	55
<i>Василь Сухомлинський. Вічна тополя. Легенда</i>	56

ЗАЧАРУВАЛА ВСЕ ЗИМА...

<i>Василь Чухліб. Зимова казка</i>	59
<i>Вадим Скомаровський. Казкові шати</i>	60
<i>Тамара Коломієць. Падав сніг</i>	61
<i>Галина Демченко. Ялинова шишка</i>	62
<i>Богдана Бойко. Загадка-добавлянка</i>	63
<i>Віра Багірова. Лист до Чудотворця</i>	64
<i>Іван Малкович. Молитва Ангелу</i>	64
<i>Ольга Наконечна. Свято Миколая</i>	64
Медіавіконце: вітальна листівка	67
<i>Лідія Повх. Колядники</i>	68

СВІТ ДИТИНСТВА У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

ВІРШІ

<i>Тамара Коломієць. Як на білих сторінках...</i>	70
<i>Платон Воронько. На кораблику</i>	71
<i>Картина. Вірш-небилиця</i>	72
<i>Тамара Коломієць. Хиталочка-гойдалочка.</i>	73
<i>Біле поле полотняне.....</i>	74
<i>Ліна Костенко. Пряля.</i>	75
<i>Польові дзвіночки. Вірш-діалог</i>	76

Анатолій Качан. Хвилювалось море.	77
Розмова з пароплавом. Вірш-діалог.	78

ОПОВІДАННЯ

Василь Сухомлинський. Глуха дівчинка	80
Медіавіконце: вистава	82
Покинуте кошеня. Вистава «Хто зігріє кошеня?»	83
Ніна Бічуя. Пиріжок з вишнями.	84
Оксана Кротюк. Шкідлива звичка	86
Оксана Радушинська. Кишенькові гроші. Уривок із повісті «Щоденник Славка Хоробрика...»	88

У КОЛІ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК

Іван Франко. Лисичка і Рак	93
Медіавіконце: малюнок, ілюстрація	95
Наталя Забіла. Хто сильніший?	96
Василь Сухомлинський. Нехай будуть і Соловей, і Жук	100
Галина Малик. Чому Равлик ховається?	101
Марія Манеру. Збори іграшок.	102

ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО

Дмитро Красицький. Тарас Шевченко.	104
Тарас Шевченко. Світає...	106
Встала весна...	107
Зацвіла в долині...	107
Вадим Скомаровський. Над «Кобзарем»	108

НАДІЙШЛА ВЕСНА ПРЕКРАСНА...

Ой весна, весна... Українська народна пісня	110
Вийди, вийди, сонечко... Українська народна пісня	111
Варвара Гринько. Мирилки.	111
Олександр Копиленко. Весна іде	112
Іван Франко. Надійшла весна прекрасна...	113
Медіaproект: «Класна газета»	114
Ліна Костенко. Перекинута шпаківня	116
Василь Сухомлинський. Хлопчик і Дзвіночок Конвалії	117
Анатолій Камінчук. Українська писанка.	118
Володимир Лучук. Тільки мама	119
Леся Українка. На зеленому горбочку.	119
Тетяна Майданович. Що таке мир	120

СКІЛЬКИ НА ЗЕМЛІ ІЩЕ ЦІКАВОГО!

ЩО? ДЕ? ЧОМУ? НАВІЩО?

Олександр Дерманський. Чудо із чудес	122
Читання — класні «ліки». <i>Із журналу «Барвінок»</i>	123
Медіавіконце: дитячі журнали, енциклопедії	124
Наша гривня. Чому грошей не може бути скільки завгодно? <i>Із журналу «Джміль»</i>	126
Марія Чумарна. Товар і покупець. <i>Казка-загадка</i>	127
Наші мудрі друзі — енциклопедії	128
Поклоніння вогню. <i>З енциклопедії «Дивосвіт»</i>	129

ФАНТАЗУЙ І СТВОРЮЙ!

Надія Кир'ян. Розмова хмарок	130
ВЕСЕЛЕ СЛОВО. Павло Глазовий.	
Як Сергійко вчив клоуна Бобу складати вірші	131
Ліна Костенко. Вербові сережки	134
Микола Снаговський. Про пасажирський лайнер і паперовий літачок	135
Лідія Компанієць. Чотири квіточки	137
Словничок настроїв і почуттів	139
Театральний словничок	139

Перевіряю

свої досягнення 19, 37, 49, 57, 69, 91, 103, 109, 121, 138

Здобуваю інформацію з різних джерел 23, 29, 40, 92, 96, 101

Відповіді на загадки, вміщені в підручнику: с. 26 — птахи, дятел, півень, їжак; с. 27 — кома, знак оклику; с. 31 — журавлі; с. 60 — сніг, іній; с. 61 — сніжинка; с. 63 — шишки.

У підручнику використано матеріали сайту «Весела абетка» (www.abetka.ukrlife.org), репродукції робіт української художниці, майстрині петриківського розпису О. Скицюк (с. 19, 38, 67, 138), на обкладинці та с. 40 — малюнки художниці В. Дунаєвої, на с. 7 — світлина кримськотатарської школи; с. 21 — обкладинка книжки колискових (художник К. Лавро), с. 26 — обкладинка книжки «Колючий клубочок. Українські народні загадки» (художниця В. Мельниченко), с. 32 — логотип соціокультурного проекту «Вся Україна читає дітям», с. 33 — обкладинка 2-го тому видання «Найкращі українські народні казки» (художниця К. Штанько), с. 32–33 — світлини читальних залів Національної бібліотеки для дітей України, с. 65 — різдвяна поштова марка України, с. 92 — портрет Івана Франка (художник П. Сахро), с. 96 — портрет Наталі Забіли (художниця О. Якутович), с. 105 — світлина пам'ятника маленькому Тарасові Шевченку у с. Моринці на Черкащині, с. 110 — малюнок із блогу «Педагогічна ідея» (<https://bit.ly/2W54SZR>), с. 123 — малюнок з сайту журналу «Барвінок», а також ілюстрації з вільних інтернет-джерел (с. 6, 8, 12, 16, 17, 29, 34, 54, 55, 58, 61, 64, 67, 68, 71, 73, 75, 108, 112–114, 120, 122).

Савченко О. Я.

С13 Українська мова та читання : Підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 2 // О. Я. Савченко. — К. : УОВЦ «Оріон», 2019. — 144 с. : іл.

ISBN 978-617-7712-40-3

УДК 811.161.2*кл2(075.2)

Навчальне видання

САВЧЕНКО Олександра Яківна

Українська мова та читання

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти

(у 2-х частинах)

Частина 2

(відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Головний редактор *І. В. Красуцька*

Редактор *І. В. Красуцька*

Головний художник *І. П. Медведовська*

Технічний редактор *Е. А. Авраменко*

Коректори *С. В. Войтенко, Л. А. Еско*

Малюнки художниці **Олени Харченко**

Формат 70x100 ¹/₁₆. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 11,664 + 0,324 форзац.

Обл.-вид. арк. 11,20 + 0,55 форзац.

Зам. №

Наклад 148100.

ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції»

Серія ДК № 4918 від 17.06.2015 р.

Адреса видавництва: вул. Миколи Шепелева, 2, м. Київ, 03061

www.orioncentr.com.ua

Віддруковано у ТОВ «КОНВІ ПРІНТ».

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,

виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 6115, від 29.03.2018 р.

03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12, тел. +38 044 332-84-73